

IZVESTJA

Muzejskega društva za Kranjsko.

Letnik III.

1893.

Sešitek 5.

Boji na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti.

(Po virih kranjskega dež. arhiva spisal A. Koblar.)

(Konec.)

Napočilo je osodepolno leto 1593. Turki so menili, da jim bode nadvojvoda Ernest napovedal vojsko in osebno prišel na Krajino. Zato so se na vso moč pripravljali. Kadarkoli so naše straže vjele kakega Turka, ali kadar je kak vjetnik srečno pribežal na svoj dom, se je raznesel med Slovenci glas, da se Hasan-paša silno oborožuje. Največ takih poročil je poslal po Andreju Turjaškem v Ljubljano uskoški glavar Peter grof Erdedi. Vse se je tedaj balo, da bode prišla najhujša nesreča nad hrvatsko in slovensko zemljo precej potem, ko bode skopnel sneg. A vkljub temu je bila vnema za obrambo naše domovine mlačna. Od cesarja še vedno ni prišla primerna podpora, vse dežele je trla revščina in nedostajalo je vzajemne vodilne misli, kako prijeti Turka. Milo je tožil Andrej Turjaški,¹ da se sovražnik močno nasaja, da pa njega od dvora, ko prosi pomoči, pitajo vedno le s potrpljenjem. Kranjskim deželnim stanovom je pisal: «Ako Vam je ljubljena domovina draga, usmilita se zapuščene Krajine in pomagajte, da z božjo pomočjo nemudoma preprečimo naklepe sovražnikov.»² Stanovi so mu poslali nekoliko denarja, da je mogel svoje arkebutirje spraviti nazaj v karlovško trdnjavo, in da niso šli drugam služiti. Ukazali so stanovi tudi stotniku Antonu Pečeviču, da

¹ Imenoval se je Andrej Turjaški gospod na Šumberku, Mirni in Žuženberku, vrhovni maršal dednih dežel na Kranjskem in v Slovenski Marki, cesarski svétnik in obrist v Hrvatski in Primorski Krajini.

² Stanovski odd. kr. dež. arh., zv. 124 a.

je nabral po Metliškem prostovoljnih strelcev. Dne 15. februarja so poslali v Metliko Erazma pl. Scheyerja in Ivana pl. Galla, da sta jih pregledala in napravila zapisnik.¹

Cesar Rudolf je bil pač že minulo jesen poslal v Zagreb Karola mejnega grofa Burgavskega in mu izročil nad vojsko najvišje poveljništvo. A dolgo jesensko deževje je prisililo nekaj njegovih vojakov, da so se vrnili domov. Le grofu Alfonzu pl. Montecuculi-ju je ukazal mejni grof, da naj s svojimi 150 arkebuzirji prezimi v Novem Mestu. Branili so se pa na vse kriplje Novomeščani teh vojakov, češ, da nimajo za njihove konje krme in hlevov. Zato so morali ostati v Kriškem. Redú in pravice nemški vojaki res niso poznali. Vsled tega se jih niso Kranjci dosti manj bali, kakor Turkov. Mejni grof Burgavski je koncem januarja ostavil Zagreb. Na njegovo mesto je poslal nadvojvoda Ruperta pl. Eggenberga, ki je bil izkušen general (in po rodu baje Slovenec). Dal mu je naslov poverjenika (komisarja), sam si je pa pridržal naslov vrhovnega poveljnika nad vsemi krajinskimi vojskami.

Hrup o gotovi vojni je prihajal od dne do dne močnejši. Pravili so, da namerava bosenski paša pri Brkiševini ali pa pri Hrastovici, kjer se Glina izteka v Kolpo, sezidati novo trdnjavo, podobno Petrinji.² Rustan-beg je pa Petrinjo dozdaval že koncem februarja. Začel je poviševati okrožni zid in po mestu graditi hiše.

Ganil se je tedaj nadvojvoda Ernest. Dne 6. aprila je ukazal Burkhardu Schittnerju, da naj odide s stotnijo nemških hlapcev Fuggerjevega polka, ki je bivala po zimi v kranjski in loški okolici, na pomoč Andreju Turjaškemu, ker bode treba bolje zavarovati karlovško trdnjavo.³ Teden pozneje je pa dal povelje 500 Rödernovim konjikom, ki so stali pri Fürstenfeldu, 165 Montecuculijevim arkebuzirjem in solnograškim vojakom, katere je bil sam izprosil od nadškofa, da naj odidejo v Zagreb. Poslal je tje tudi svojega provijantnega poverjenika pl. Neuhausa in vrhovnega nadzornika orožnice

¹ Stanovski odd., zv. 290, b, 1. ² Stan. odd., zv. 290, b, 1. ³ Ibid. zv. 134, 1.

(obristen Zeugmeister), da bi preskrbljevala vojsko z živežem in strelivom.

Preden so zažvrgoleli škrjančki l. 1593., so že začele napadati posamezne turške čete hrvatsko pokrajino. V trumah po 150 mož so divjali krvoločniki med Kolpo in Savo in odvajali kristijane v sužnost. Karlovški huzarji, poslani od Andreja Turjaškega, so zadeli dne 10. aprila na neko tako četo pri Lomnici v Turopolju («Turouopolie») in jej ubili četovodjo.¹

Sredi aprila je prišel Hasan-paša z vojsko v Petrinjo. Ukazal je ondi popraviti podrti most čez Kolpo in, ako bi bilo mogoče, narediti most tudi čez Odro. 3000 pešcev se je naenkrat lotilo dela. Les za most je ležal že prej posekan pri Petrinji. Vse je kazalo, da se bliža napad na Sisek. S strahom so hodili Siščani gledat grajenje mostá in turške ognje, ki so vse noči žareli od Vinodola do Hrastovice. «Poskrbite za nas,» sta pisala sišeška župana (upravitelja) zagrebškemu kapitulju, «da vsi skupaj ne poginemo!» Grof Peter Erdedi je 17. aprila poročil Andreju Turjaškemu o gibanju Hasanove vojske.² Dne 22. aprila je pa naznanil Miko Radič, katerega je bil senjski oskrbnik Peter Gušič poslal na ogled proti Otočcu, da je prišel bosenski paša na veliko noč s 1000 možmi v Bihač, kjer ima sedem tisoč vojakov in sedem topov. Med njimi je Kacijanarica in jeden še večji top. Glavno vojsko pa zbira Hasan pri Lipši v Bosni.

¹ Stan. odd., zv. 124 a.

² To hrvatsko poročilo, katero je poslal Turjaški brez prevoda deželnim stanovom kranjskim, se glasi: «Wzmosný ý Zwelýchený Gdne Gdne. Bráthe nam wifaný ý obdersaný Neý Perwo Poklon ý Pozdrawlénýe ý Zlwsbe nasse Preporwchenýe. Wassey m. moremo dathý nazunanýe, kakonam danaz dopelýasse zwsný od Woýwode Jednoga konýa, ý Pozlal nam ýe Jedan Sathor ý Snymý zw ý zasslý dwa nassa kersschýenýka Po Imenw Mawrowých Slwga Thadyolowýchýew ý oný nam Powýdasse do lzthýne, daýe Bassa za wýým zkwapan, ý daseýe Perwo Ganwl ýz Banýe lwke nego oný ý dachýe obawe dný doýthi owde kowomw Nowomw Gradw. Zatho mý chwwsý tha glaz thakozmo nasse Zlwge obwztawýli od onoga Pwtha Zakoga Stenam w. m. Pýzalý, thozmo w. m. Hoýlý naznanýe dathi, ý ztim Gdn Bog w. m. Zdrawo drsi. Dano w Kerez thinczu 17. Aprýla Anno 1593. Petrus Erdedi, Comes. Gdnw Generalw Herwatzkýli ý Prýmorzkýh Pokraýn.»

Po bruškem (Bruck) branilnem redu so morala gospostva (t. j. gospodje, deželani in najemniki grajščin), ako so bila njihova posestva po zemljiški davščini cenjena na 100 funtov denarjev, dajati za vojsko proti Turku po jednega dobro opravljenega konja. Pod dobro opravljenim konjem (wohlgerüstetes Pferd) se je razumevalo: konj, sluga, nemška oprava, puška, orožje in dolga risanica, kakoršne so imeli karlovški arkebuzirji. Kateri so prišli na nabor tako opravljeni, so jih ukazali stanovi vsprejeti v vojsko na deželne stroške (po 44 goldinarjev za jednega) in zabeležiti v pregledni zapisnik. Sklenili so stanovi, da naj velja ta red na Kranjskem tudi za leto 1593., in da naj se 26. aprila vrši v Ljubljani pregled konj.

Nadvojvoda je obvestil stanove kranjske dne 27. aprila o preteči nevarnosti in jim ukazal, da naj odpošljejo vojsko varovat deželno mejo. Njenim stotnikom je naročil, da naj vsaki dan pridno dopisujejo vojnim poverjenikom, postavljenim za izvrševanje najvišjih ukazov, in obristu Turjaškemu v Karlovec.

Generala Eggenberg in Turjaški nista več držala rok križem. Eggenberg je zbiral okrog Zagreba vojsko solnograškega obrista, Rödernove konjike in druge vojake. Iskal je le še konj za prevažanje topov, streliva in šotorov. Turjaški pa, ki je od nadvojvode dobil ukaz, da naj vojnim poverjenikom na Slovenski Krajini, ako bode treba, pojde na pomoč, je skušal uvesti med svoje vojake strogo disciplino. Izvedel je ob jednom od Eggenberga celo vrsto neprijetnih novic, namreč, da namerava Hasan sezidati trdnjave v rudniku pri Gvozdanškem, na Koroni pri Karlovcu, na Črnici pod Siškom in na Časni, in da stoji 500 turških ladij, napolnjenih z žitom in strelivom, pripravljenih pri Gradiški.

Kranjski deželni stanovi so sicer 6. maja odgovorili nadvojvodi, da ne kaže kranjske vojske spravljati na Krajino, ker že ondotnim inozemskim vojakom nedostaje živeža, streliva in denarja, a kmalu so se dali pregovoriti. Dne 10. maja so izdali deželni oskrbnik Volf grof in baron s Turna in Križa,

deželni upravnik Krištof baron Turjaški in vicedom Nikolaj pl. Bonhomo z vsemi deželnimi odborniki oklic, ki se je prečital na prižnicah po vseh peterih četrtinah (Kranjske in njej vtelešenih gospostev: Slovenske Marke, Metliškega, Istre in Krasa). Oklic je sicer omenjal težav oboroževanja zaradi bližne žetve, zaradi lakote, draginje in kuge, ki vedno preti deželi, a konec je bil vendar nastopni: «Konjiki morajo biti do 20. majnika v Zagrebu. Gospostva naj precej naredé po ognjiščih in kmetijah tudi zapisnike pešcev. Zapisniki se pošljejo dežel-nemu oskrbništvu, da dobé prepise stotniki četrtin. Izberó naj se za 30., 10. in 5. moža najbolj močni in pripravní ljudje. Kadar se bodo zapalili kresovi in dali ukazi s strelí ali pa s pisanimi oklici, naj precej odide, kakor bode ukazano, 30., 10. ali pa 5. mož na določeno mesto.»

Tudi cesar Rudolf se je začel bolj brigati za vojsko. Naročil je svojemu bratu, nadvojvodi Ernestu, da naj spravi na Krajine konjike in pešce vseh notranjih dežel, in poslal mu je na račun hrvatskih zastankov 11 tisoč goldinarjev. Nadvojvoda mu je odgovoril, «da poslana svota ne bode zadostovala, ker slabo plačani vojaki že ropotajo. Reuten-averjevemu polku je na dolgu trimesečna plača, Rödernovim konjikom štirimesečna in Montecuculijevim konjikom celo pet-mesečna. Še slabše stoji z vojaki v Karlovcu. Plačan mora biti tudi ban s svojimi vojaki, ker mu sicer Hrvatje ne bodo več pokorni. Obljubljena državna pomoč naj se precej pošlje po stari augsburški pogodbi z l. 1582., kakor tudi ostali hrvatski zastanki.¹ Kranjska in Koroška sta tako revni, da prve četrtnine dolžnih prispevkov za tekoče leto ne moreta poslati. Višje in nižje častnike sicer plačujeta deželi sami, a vendar

¹ Zastanki državne podpore za Krajine so znašali l. 1593, celih 178.988 gld. Dežele, ki so velik del te svote morale same plačevati, so po pravici tirjale, da se jim povrne. Korošci so plačali od l. 1536.—1593. za vojsko zoper Turke okoli 4 milijone gold. v zlatu, Kranjci v istem času 6½ milijonov gold, samo vojne kontribucije, in Štajerci so dali od l. 1564.—1593. v isti namen 6,055.727 gold. Razun tega so vzdrževale te tri dežele še svoje konjike in pešce ob času vojne. Ni tedaj čuda, da je l. 1593. imela kranjska dežela 150 tisoč gold. dolga in prazno blagajnico.

primankuje osredni upravi vsako leto do 50 tisoč goldinarjev.¹ Kameralni dohodki so bili pa zadolženi še l. 1578., ko je bil nadvojvoda Karol za vojsko zoper Turka vzel na pòsodo 60 tisoč goldinarjev.* Vsled teh pritožb je cesar bolj odprl državno blagajnico.²

Sredi majnika so se začele turške čete premikati. Senjski glavar Jurij pl. Lenkovič je izvedel, da se zbira turška vojska iz Like in Kotora pri Bihaču in druga pri Korenici. Zahteval je pomoči. Dne 16. majnika je pa pisal Andrej Turjaški kranjskim deželnim stanovom, da bode kmalu prišel Hasan-paša od Kostanjevice, in da naj kranjski konjiki ure ne zamudé, temuč naj se precej zberó in pridejo k njemu. Gospodje in deželani

¹ Velike svote denarja so se morale izdajati vsako leto za posadke v krajinskih trdnjavah. Koliko da so stali vojaki v trdnjavah Slovenske in Hrvatske Krajine l. 1593., se spozna iz sledečega zapisnika: *A. Slovenska Krajina*: Sisek 50 nemških hlapcev in 100 haramij; Drenčina 25 haramij; Novi Brest 200 arkebuzirjev, 300 nemških hlapcev, 400 huzarjev in 300 haramij; Letovanič 50 haramij; Ugrinovci (Vugrinouitsch-Castell) 100 haramij; Brkiševina 100 nemških hlapcev, 200 huzarjev in 200 haramij; Pokupsko 100 huzarjev, 100 haramij; Sredičko 100 huzarjev, 100 haramij; Kupčina 100 haramij; Rečica 50 haramij. Skupaj so stali na mesec: 200 arkebuzirjev 2564 gld., 800 huzarjev 3728 gld., 450 nemških hlapcev 2649 gld. in 1075 haramij 3992 gld. Vse leto je tedaj stalo teh 2525 vojakov 155.202 gld. — *B. Hrvatska* (in Primorska) *Krajina*: Karlovec 300 nemških hlapcev, od katerih jih je bilo 10 v Križanič-Turnu; Barilovič 80 haramij; Skrad 80 haramij; Blagajski Turen 80 haramij; Slunj 50 nemških hlapcev, 100 haramij; Gerdanec 50 haramij; Jejnee 50 huzarjev, 60 haramij; Ključ ali Orljak 50 haramij; Tovinska Peč 20 nemških hlapcev, 50 huzarjev; Oštarija (Osstria) 50 huzarjev, 50 haramij; Ogulin 20 nemških hlapcev, 50 haramij; Modruš 10 nemških hlapcev, 40 haramij; Gomirje (Goimerie) 20 haramij; Dabar 40 haramij; Plaški 29 haramij; Vrelo (Bründl) 20 nemških hlapcev, 100 haramij; Otočec 20 nemških hlapcev, 100 haramij; Brlog 15 haramij; Prozor 16 haramij; Ledenice 43 haramij; Senj 60 nemških hlapcev, 130 haramij; Bag (Carlweg) 40 haramij. Skupaj so stali na mesec: 150 huzarjev 699 gld., 500 nemških hlapcev 2961 gld. in 1173 haramij 4469 gld. Vse leto je stalo teh 1823 vojakov 97.554 gld. Stroški za posadke na obeh Krajinah so pa znašali l. 1593. celo 252.756 gld. (Stanovski arhiv, zv. 91, 7.)

² Po računu za čas od 18. okt. 1592 do 20. sept. 1593 je dovolil cesar porabiti za krajinske vojske 234.053 gld. 43 kr. Porabilo se je pa od te svote za Burgavske vojake 9000 gld., za Nadaždijev polk 6261 gld., za Montecuculijeve arkebuzirje 1618 gld., za Reitenaverjeve hlapce 46 179 gld. in za Rüdernovih 500 konjikov 9258 gld.

so bili tačas ravno zbrani pri gosposkem sodišču v Ljubljani. Sklenili so, da se Turjaškemu ustreže. Na večer dne 17. majnika so se že sprožili po vsi kranjski deželi navadni trije streli, ki so klicali v orožje konjico, in drugi večer so strele ponovili. Glavar konjikom, Adam pl. Ravbar,¹ čegar bojno slavonam je ohranila slovenska narodna pesen, je precej dobil ukaz od Franč. Krištofa Galla, da naj gre na vojsko z vitezi in ostane blizu deželne meje, če bode pa treba, naj jih vede z drugimi vojskami tudi dalje zoper Turka. Zaradi tega odločnega koraka je nadvojvoda pohvalil Kranjce in 20. majnika naročil Korošcem, da naj namesto narodne vojske dovolijo 100 opravljenih konj in 300 strelcev in naj jih brž odpošljejo na Krajino. Štajerskim deželnim stanovom je pa ukazal, da naj ne odlašajo, sklicati vojsko. Velel je tudi zagrebškimi vojnimi poverjenikom (den zur Verwaltung des obristen Leuttenand-Befehls verordneten Commissarien), da naj stojé točno pripravljene, ker je Hasan spahijem ukazal, preskrbeti se z živežem za 40 dnij, da pojde ž njimi pod Sisek. Rečeno je bilo tudi v ukazu, naj 500 Rödernovih konjikov precej pride v Zagreb in da naj Grasswein z redno krajinsko vojsko ide na pomoč, kadar bode poklican. Korošci so obljubili nadvojvodi, da bodo do 1. junija postavili

¹ Kranjski deželni stanovi so izvolili Adama pl. Ravbarja s Kravjeka in Krumperka že leta 1590. za glavarja kranjskim viteškim konjikom. Pogodba ž njim se je ponovila vsako leto. Dobival je Ravbar od dežele letne plače 200 gld. in, kadar je šel na vojsko, mesečnih 100 tolarjev (à 70 kr.). Konjikom se je pa plačevalo letnih 31 gld. in o vojski mesečnih 12 ren. gld. Razun tega je imel poročnik, katerega je moral izbrati Ravbar iz deželanov, letnih 100 ren. gld. in o vojni mesečnih 50 ren. gld.; prapornik letnih 70 gld. in v vojni po 24 gld. na mesec; vojaški predikant v vojni mesečnih 12 gld. Mesečno plačo so prejemale za časa vojne tudi: nadstražnik 20 gld., vojaški pisar 8 gld., dva trobca in jeden bobnar pa, kakor se je ž njimi zmenilo. Ravbar je razpolagal tudi s 60 vozmisamci in, da je kaznoval nepokorne hlapce, si je moral najeti paličarja (Steckenknecht), ki je dobival na leto po 9 gld., ob času vojne pa mesečnih 6 ren. gld. plače. Vsak gospod in deželan, ki je moral po davščini dati za vojsko pet opravljenih konj, je smel imeti svojega pobiča (Pueb oder Jung). Nekateri vitezi (gospodje in deželani) so bili pri pregledu določeni, da so morali osebno iti na vojsko. Drugi so poslali s konji svoje bojne hlapce. Ako sta šla z viteško vojsko tudi deželni glavar in upravnik, se je moral konjiški glavar na nju posebno ozirati.

v Novo Mesto 100 arkebuzirjev, katere je nabral glavar Krištof pl. Obračan. Kranjci so pa še posebno naročili svojemu dežel-nemu glavarju baronu Ivanu pl. Kobenclju, ki je bival tačas v Gradcu, da naj od nadvojvode in vojnega sveta izprosi streliva in živeža za Senj in Karlovec.

Za rana dne 20. majnika je planil nenadoma Rustan-beg s 3000 konjiki in 300 pešci iz Petrinje. Prišel je z vojsko čez most in ropal po Turopolju do Kerestinca. Požgal je pet vasij, namreč Kupinec, Zdenčino, Galgovo, Stupnik in Čolniče Selo, in odvedel seboj veliko kristijanov. Rupert pl. Eggenberg in Štefan Grasswein sta ga hotela ustaviti, a nista si upala, ker sta se čutila preslaba. Rödernovi konjiki in solnograški hlapci namreč še vedno niso bili prišli k njima in le Montecuculijevi konjiki ter Reitenaverjevi hlapci so taborili v okolici zagrebški. Tudi Andrej Turjaški je naglo sklical konjike, ki so imeli konje na paši, v Karlovec in je mislil prijeti roparske Turke. Izvedel je pa še isti dan popoldne ob dveh, da so se vrnilo proti Petrinji. Odšel je nato s konjiki proti Ogulinu, kjer je 100 Turčinov napadlo ondotno okolico. V pest je dobil štiri Turke in kakih 30 konj.

Med tem časom je imel Hasan-paša glavni tabor pri Rustan-begovem dvoru v Strigovlju nad Kostanjevico. Ukazal je, da naj se združijo ž njim spahiji (turški vitezi na konjih) iz vsega bosenskega pašaluka. Opert-beg iz Hlevna je s svojo vojsko naglo izpolnil povelje. Begu iz Požege in Memi-begu iz Zvornika je nekaj dnij delala zapreke velika voda. Begler-beg iz Like je pa stal z veliko vojsko pri Zrinju ob Drini. Bihaškemu glavarju, Murat-agi, je Hasan naložil, da naj mu pošlje tri topove in dvoje «orglje in starih pušk (Doppelhaken)».

Kranjski konjiki se odpravljajo na vojsko. Adam pl. Ravbar je odrinil s Krumpurga 23. majnika. Dne 26. istega meseca je taboril z vitezi v Dobropoljah in čez 4 dni v Metliki. Na ukaz deželnih stanov so njegovo viteško vojsko pregledali Ivan pl. Gall iz Krupe, Viljem pl. Semenič iz Semiča in Ivan Ludovik pl. Sauer s Kozjeka. S to vojsko so se stanovi kaj ponašali. «Es ist gleichsam ein Schatz vnnnd bester Posten

oder Ringmauer dieser Landschaft» — so pisali. Sami so ji hoteli ukazovati. Zato jim nikakor ni bilo všeč, ko je Andrej Turjaški rekel Ravbarju, da naj pride na ono stran Kolpe. Rajši bi bili videli, da bi bil ostal Ravbar na meji. Turjaškemu so odrekli pravico, predstavljati viteze po svoje, ker to niso bili redna, njemu podložna vojska. Le kadar bi šli vsi oddelki vojskâ v boj, naj bi po njihovem mnenju šli tudi vitezi kaka dva dni daleč od deželne meje. Vendar so se Ravbarjevi konji 15. junija že pasli pri Krašicu, Goljaku in Volavju (Vollaule) na Hrvatskem.¹ Tudi gledé deželne brambe je nadvojvoda naročil deželnim stanovom kranjskim, da naj jo pošljejo na Krajino, Andreju Turjaškemu pa je dal oblast, da sme po svoji previdnosti dajati náloge in določevati stališča deželnim brambovcem.

Kakor votli grom, ki naznanja bližajočo se hudo uro, ljudi oplaši, tako sta vse Ljubljance prestrašili naznanili Demetra Rubiča, vojvode v Otočcu, in Jurija pl. Lenkoviča, glavarja v Senju, da se je dne 10. junija Hasan-paša začel pomikati z vsemi vojskami proti Sisku. Pisala sta deželnim stanovom: «Grozna je njegova moč. Kar more nositi orožje v pašaluku, gre ž njim. Seboj pelje Kacijanarico, dolg top iz Krupe in mnogo manjih topičev. Z živežem so vojaki preskrbljeni izvrstno.»

Dne 15. junija se Hasan res že prikaže pred Siskom. Precej isti dan jame streljati na trdnjavo. Kakor blisk se raznese ta pretresljiva novica po hrvatski in slovenski zemlji. V Zagrebu se zberó pri Eggenbergu grof Zrinjski, Nadaždi in Budiani na posvet. Sklenejo povabiti Andreja Turjaškega, da bi prišel z vsemi svojimi vojaki proti Zagrebu in privedel tudi kranjske deželne brambovce, katere so mu bili malo poprej poslali deželni stanovi na pomoč. Turjaški se vzdigne dne 16. junija s svojimi vojskami iz Karlovca in gre proti Sisku. Med potjo se združi z Eggenbergovimi in banovimi četami v Turopolju.

¹ Stan. oddelek, zv. 290 b, 4.

Krščanske vojske je skupaj okoli 4000 mož. Zbrani so nastopni poveljniki: ¹ Andrej Turjaški s Šumberka s 300 lahki konjiki iz Karlovca; Rupert pl. Eggenberg z Ehrenhausena s tremi banderci ali 500 možmi; Adam pl. Ravbar s Kravjeka in Krumperka s 500 kranjskimi plemiškimi konjiki; Melhijor pl. Rödern baron v Fridlandu in Seidenburgu s 500 šlezijskimi konjiki; Štefan (Alban) Grasswein s 300 slavonskimi konjiki in pešci; Tomaž Erdedi, ban hrvatski, s 400 konjiki; Krištof pl. Obračan s Starega Grada s 100 koroškimi konjiki; Štefan Ursini grof pl. Blagaj, glavar 150 lahko oboroženih vojakov; glavar Jurij Žiga pl. Paradeiser z Neuhausu s 160 karlovškimi in koroškimi vojaki za težko metalno orodje; glavar Jakob pl. Prank s 150 konjiki v lahkem orožju; glavar Peter baron pl. Erdedi z 200 Uskoki; Štefan baron pl. Tahis s Štatenvrha s 100 huzarji; glavar Martin Pečnik iz Stare Vasi z Alfonzom Montecuculijem, ki imata 150 belo in zeleno oblečenih vojakov.

Hasan-paša je pa zbral pod Siskom — po poročilih A. Turjaškega — 50 tisoč mož. Med njimi je bila večina begov, starešin, vojvod, ag in drugih imenitnih Turkov iz bosenskega pašaluka (paši podložne dežele). Dne 21. junija na večer, ko je zagledal Hasan avstrijsko vojsko, je izbral najboljše svoje čete in najimenitniše poveljnike ter je šel z njimi čez most na ono stran Kolpe proti Staremu Sisku. Prišel je med vode Savo, Kolpo in Odro in se ondi utaboril. Bivšemu svojemu gospodu Memi-begu iz Bihača je pa ukazal prešteti vojsko, ki je prekoračila most. Naštel je Memi okrog 20 tisoč mož, konjikov in pešcev. Poveljniki so jim bili: Poleg Hasana njegov brat beg cerniški, beg iz Orehovice, beg iz Požege, Memi-beg iz Zvornika, njegov sin Ibrahim-beg iz Like, Mehmed-beg iz

¹ Jedino ta zapisek krščanske vojske ni vzet iz izvirnih listin deželnega arhiva kranjskega, ampak iz opisa bitve pred Siskom, katerega je v zapisnik zabeležil l. 1722. deželni registrator in načelnik arhiva, Karol Seifrid pl. Peritzhoff, ki trdi, da je posnel te podatke po izvirnih listinah. Omenjeni zapisnik leži v kranjskem deželnem arhivu.

Hercégovine, ki je bil sin sestre turškega cesarja, Ramatan-vojvoda, ki je bil poprej beg v Škanderiji ali Albaniji, in Rustan-beg iz Petrinje. Na oni strani vode pri topovih in ostali vojski je Hasan pustil Kurt-bega iz Vučjidola, ki je bil sin bivšega bosenskega Ferhat-paše Sokoloviča, in Opert-bega iz Hlevna. V torek dne 22. junija, na praznik sv. Ahaca, proti poldnevu je trčila avstrijska vojska ob turško. Vname se najstrašnejši boj. Hrvatske pešce in konjike, ki prvi skočijo nad sovražnika, odbijejo Turki in zapodé v beg. Ko pa pridejo Turčini pod vodstvom zvrniškega bega do kranjskih mušketicirjev in strelcev, se kmalu vse obrne. Na mah postrelé naši vitezi (pod vodstvom Adama pl. Ravbarja) mnogo sovragov in jih pomečejo raz konje. Drugi Turki se začno umikati proti mostu. Ko Andrej Turjaški to vidi, pošlje Štefana grofa pl. Blagaja in Jakoba pl. Pranka, oba glavarja arkebuzirjev, k mostu, da bi Turki ne mogli uiti na ono stran vode. Glavarja naglo zasedeta most s svojima četama. Ker Turki ne morejo čez, spusté se zraven mosta v reko Kolpo, da bi jo prepluli. Brez števila plavajočih se potaplja. Ko Turki iz tabora na oni strani vode zapazijo, kako gre njihovim tovarišem, zapalijo svoj smodnik, v šotorih pa vse popusté in zbeže. Zmaga kristijanov je popolna in veličastna. Poleg grozovitega Hasan-paše je padlo na bojišču, oziroma potonilo v Kolpi, 9 begov. Od 20 tisoč Turkov, ki so bili prišli čez most, se jih je rešilo le kak poltretji tisoč. Žal, da si je otel življenje kristijanom zelo nevarni Rustan-beg iz Petrinje. Naši junaki so dobili v pest 9 topov na kolesih, med njimi Kacijanarico, in lepa turška tabora, ki sta stala na obeh bregovih Kolpe. Avstrijcev je padlo malo in skoraj nihče ne izmed vitezov. Drugi dan so prinesli kranjski vojaki Andr. Turjaškemu truplo Hasan-paše in starega zvrniškega Memi-bega. Potegnili so bili Hasana iz vode. S Petrom grofom Erdedijem je pokopal Turjaški njegovo truplo na lepem kraju pri Sisku. A prišli so Turki po noči, truplo izkopali in je prepeljali v Banjaluko. Tako je poročal o slavni zmagi pod Siskom deželnim stanovom kranjskim Andrej Turjaški dne 24. junija in 3. julija

1593. Pisal je o zmagi tudi nadvojvodi Ernestu v Gradcu. Stanovi kranjski so brž naznanili veselo novico sosednjim deželam in nadvojvodinji Mariji, materi nadvojvode Ferdinanda, kateri so med drugim pisali: «welche freudenreiche Victori zwar diesen christlichen Landen vmb souill Herrlicher vnd bey aller khünfftigen Posteritet lob- vnd denkhwürdiger widerfahren, weil Sie, in erwegung des khleinen geringen Heuffleins vnsers obgesygten Kriegs-Volkhs gegen der Türkischen auserlesnen starkhen macht mit augenscheinlicher wunderbarer Hilff vnd Würkhung des allmechtigen Gottes erlangt worden.» — Poskusili so naši vojaki po bitvi pri Sisku vzeti še Petrinjo, a so se premislili. Andrej Turjaški je imel potem slavnosten vhod v Karlovec, Adam pl. Ravbar se je pa vrnil s plemstvom na deželno mejo med Mokricami in Brežicami.

Istega dne, kakor se je bila odločilna bitva pred Siskom, se je začelo v Gradcu pri nadvojvodi veliko posvetovanje, kako bi se rešile Krajine Turka. Od dvornih vojnih svétnikov so bili navzoči: Friderik pl. Trautmannsdorf, Viljem pl. Radovljiški (Radmannsdorf) in Ivan pl. Barbo s Kozljaka (Waxenstein) in Gutneka (Gutenegg). Dežele so pa poslale svoje zastopnike, in sicer sta prišla v imenu Štajerske: Bogomir baron pl. Preyner in Ivan Žiga baron pl. Herberstein, v imenu Koroške: Ludovik pl. Ditrichstein in Volf Mager, v imenu Kranjske pa: deželni upravnik Jurij baron pl. Kisel s Fužin in Štefan pl. Gušič s Poganic. V seji dne 30. junija so se prečitala poročila, katera so poslali obristi o zmagi pri Sisku.

Kdo je bil tedaj glavni vojni poveljnik vseh avstrijskih vojskâ pod Siskom? Med zgodovinarji je trojno mnenje. Valvasor to čast pripisuje Andreju Turjaškemu, nemški zgodovinarji Eggenbergu in Hrvati večinoma banu. Po našem prepričanju je vprašanje o glavnem poveljništvu do bitve pred Siskom ostalo nerešeno. Vsi trije imenovani poveljniki so morali biti pokorni ukazom nadvojvode, oziroma vojnega svéta v Gradcu. Med seboj so bili pa vsi trije precej neodvisni in le ob času največje nevarnosti so pomagali drug drugemu. Kako da so stale zadeve o imenovanju načelnika, se spozna iz pisma

nadvojvode do cesarja z dne 10. maja 1593. «Was die ersetzung der obristen Leutenandschaft anlangt, dieweillen Eur. Khay. Mth. vnder denen fürgeschlagenen am maisten auff den Obristen in Crabathen Andreen von Auersperg gehen, wider den Ich meines Theils Zwahr khein andres bedenken, als Seines Leibs vnuermöglichait¹ gehobt, Bin Ich des genzlichen versehens, wann Ime vnnnd Seinem vndergebenen Khriegsvolkh nur etwas weniges mit der Bezallung geholffen werden khöndte, Als woll Sy Jetziger Zeit über die massen hochentblösst, vnnnd die Jetzigen austheillungen Zwey Monat wenig oder gar nichts ausgeben, wie es Eur. Khay. Mth. aus sein des Obristen beiligungden Originall-Schreiben sub ./.. gnädigst zu sehen haben, das Er Sich hierzu gern gebrauchen, namblich erzaigen, dem auch gar nit Zuwider sein würde, wann Eur. Khay. Mth. hierzu ain andere höhere oder fürstliche Person gebrauchen wollten, derselben wie billich zuweichen, dorumben Ich Im die Notdurfft auf diesen Weeg gestraggs Zueschreiben vnnnd Eur. Khay. Mth. sein erclörung hinnach vberschikhen will da Im alsdan auch der Titl Verwalter des obristen Leutenand-Beuelchs gegeben vnd Sich mit Ime seiner mehrern vnterhaltung halben woll zuuergleichen sein möchte.»

V nekem pismu z dne 26. avgusta 1593 nadvojvoda nazivlje Andreja Turjaškega še obrista, Eggenberga in druge zagrebške generale pa poverjenike (Commissarien). Na ukaz nadvojvode se je Andrej Turjaški 24. septembra preselil v Zagreb, kjer je postal glavni poveljnik vseh treh Krajin. A ni mu bilo usojeno, dolgo uživati to čast, ali, kakor je sam pisal, «in Einem solchen Laborint zu steckhen». Smrt ga je pobrala nenadoma. Dne 8. oktobra 1593 so mu še pisali kranjski deželni stanovi in ga imenovali obrista Hrvatske, Slovenske in Primorske Krajine. A ravno tisti dan zvečer ob desetih je umrl ta slavni zmagovalec Turkov pod Siskom. Senjski glavar Jurij baron pl. Lenkovič, katerega je bil Turjaški pri svojem odhodu

¹ Andreja Turjaškega je že 11. maja 1581, ko je bil glavar arkebuzirskih konjikov, nadvojvoda Karol zaradi bolehnosti moral začasno odpustiti iz službe.

iz Karlovca postavil oskrbnikom posadke, je pisal 11. oktobra 1593 iz Karlovca deželnim stanovom kranjskim nastopno: «Demnach ich die Herrn mit betrubtem gemuet zuerindern nicht vmbgehn sollen, das der Allmechtig Gott den 8. dits vmb. Zehen Uhr nachmittag den wolgebornen Herrn, Herrn Andreen von Auersperg Herrn zum Schönberg etc. Generall Obristen Leittenandt seligen auss disem Jamerthall zu sich erfordert, dem vnd vnss allen der guettig Gott gnedig sein wölle.» Ker je Andrej Turjaški umrl neoženjen, se je za dediča šumberških in drugih njegovih posestev dne 23. oktobra 1593 oglasil njegov stričnik Viljem Turjaški z Mirne.¹

Dva spomenika osvoboditve Dunaja v l. 1683.

Spisal Konrad Črnologar.

Deset minut hodá zahodno od Šmarije, v Tlakah, stoji ob stari državni cesti nasproti cerkve sv. Križa zidano, kapeli podobno znamenje, imenovano «pri Treh Križih». Lična kapela je zunaj in znotraj slikana na presno. Slike so dvomljive umetniške vrednosti, predstavljajo pa večinoma Kristusovo trpljenje. V kapeli je mala zidana menza, vznak katere se dviguje lesen križ skozi svod nad kapelino streho. Na njem visi umetna lesena podoba Križanega. V kapeli je nad menzo pred križem lepa lesena soha žalostne Matere božje. Na desni in levi strani kapele stojita pod milim nebom še dva križa s podobama obeh razbojnikov. Od treh križev je dobila kapela tudi svoje ime.

V kapeli pred menzo leži kot stopnica četverovoglata 1·20 m dolga, 0·46 m široka in, kolikor je je nad tlakom, 0·22 m visoka plošča iz črnega mramorja. Gorenja, daljša robova sta posneta. Na navzgor obrnjenem licu je napis z latinskimi, po 4 cm visokimi črkami, deloma poškodovan, deloma zbrušen s podplati.

¹ V «Letopisu Matice Slovenske» za leto 1890, str. 51, trdi gosp. Ivan Steklasa, da je umrl Andrej Turjaški l. 1594., kar tedaj gotovo ni pravo.

Na gorenjem koncu nad vrsto «transalpinac» ima plošča v Tlakah v sredi debelosti dve po 3 *cm* široki in 8 *cm* globoki okrogli luknji. Gotovo je bila tu plošča z železnimi klini zvezana z drugim enakim kamnom. Ti luknji in posneta robova kažeta, da je imela plošča prvotno drug namen. Stala je po koncu. Iz napisa pa sledi, da je to del nekega kamnitega križa, postavljenega povodom zmage nad Turki pred Dunajem 12. sept. 1683.

Valvasor (Ehre, XI. str. 181) pripoveduje pri opisovanju gradu Lesičja, da je dal grajščak Leonard Merharič, imenovan Fabijanič, «Žegnani studenec» na Škofljici obzidati in zid poslikati, takoj pred studencem je pa postavil velik kamenit križ, jednak onemu lesenemu, katerega je moldavski knez Servanus Canthacuzenus l. 1683. po rešitvi Dunaja ostavil pred mestom.

Sprva sem menil, da so kamen pri Treh Križih prenesli iz Škofljice v Tlake, ali pa, da je gori omenjeni grajščak spominski križ postavil v Tlakah. A temu ni takó. Jeden spomenik osvoboditve Dunaja v l. 1683. so postavili na Škofljici in družega v Tlakah.

Da bi se prepričal, če sta li bila to dva križa, ali ne, sem iskal na Škofljici ostale dele križa. In ne zastoj. V zidu «Žegnanega studenca» stoji na zahodni strani pri tleh po strani vzdan, spodaj odlomljen kamen iz sivega apnenka. Na napisni strani je 41 *cm* širok in sedaj 87 *cm* dolg. Ta je gledé širjave in oblike popolnoma enak onemu v Tlakah, le robova sta širje posneta in je iz drugače snovi. Napis je doslovno enak onemu v Tlakah, le črke so slabije vrezane. Gospod Vinko Ogorelec, posestnik in deželni poslanec, mi je pravil, da so že mnogo let na tem kamnu ženske prale. Ko je bilo pa pred leti zidovje «Žegnanega studenca» takó slabo, da se je hotelo podreti, obzidal je studenec na novo, ter je dal vzdati tudi poleg njega ležeči napisni kamen.

Oba napisa se dopolnjujeta. Kjer je napis v Tlakah poškodovan, je na Škofljici ohranjen. Da se cenjeni čitatelj sam prepriča, sledita tu napisa vzporedno.

Slake :	Škofljica :
TRANSALPINÆ
PRINCEPS EIUS	. . NCEPS EIUS
DEM PERPETV, HÆ	DEM PERPETV, HÆ
RES AC DOMIN,	RES AC DOMIN,
EREXIM, CRVCE	EREXIM, CRVCEM
HANC IN LOCO Q	HANC IN LOCO Q
VAVIS DIE DEVO	VAVIS DIE DEVO
TIONE POPVLI	TIONE POPVLI
ET SAC O HONO	ET SACRO HONO
RATO I P' II ITV	RATO IN PERPETV
AM SVI SVOI	AM SVI SV RV}
MEMORIA TEM	MEMORIA TEM
PORE OBSI ' 'NI	PORE OBSIDIONIS
MACHOME ANÆ	. . CHOMETANÆ
A VEZIRIO KARA
MVSTAPHA BAS	
SA VIENNENSIS	
INFIRIORIS AV	
STRIA MENSE	
SEPTEMBR · DIE	

Kakor je videti, sta oba kamna dela dveh križev, postavljenih povodom zmage pred Dunajem. O križu na Škofljici vemo, kdo ga je postavil, o onem v Tlakah pa ne. Valvasor omenja pri opisu šmarijske fare med podružnicami tudi cerkve sv. Križa v Tlakah, a nič ne omeni kamnitega križa in tudi znamenja ne. Škoda pač, da se ni ohranilo vsaj še nekaj vrst nad besedo «transalpinæ.»! — Kdo je neki ta «transalpinæ princeps»? Morebiti v Valvasorju omenjeni «Fürst aus der Moldau Servanus Canthacuzenus»? Meni to ni jasno. Znamenito bi bilo poizvedeti, če se nahajajo jednaki križi, vsaj v odlomkih, še drugod in kako se glasi prvi del teh napisov.¹ Morebiti se stvar pojasni.

¹ Pisalec tega sestavka se je obrnil v to svrhu na c. kr. osredno komisijo za umetn. in zgod. spomenike na Dunaju.

Kam sta križa prešla, ni težko uganiti. Iz več kosov sestavljen kamnit križ ne more biti kaj trpežen, osobito, ako ni temelj zanesljiv, ali če kamen rad razzeba.

Tudi križa v Tlakah in na Škofljici sta se podrla, ali pa so ju morali podreti. Drugi je ostal pozabljen, del njegov je postal perilnik, le naš kronist ga je ohranil. Hvale vredno je, da je gospod V. Ogorelec rešil vsaj jeden kamen. — Boljšo osodo je imel prvi. Ko je bil kamniti spomenik v Tlakah v nevarnosti, da bi se podrl ali se je celó podrl, dejali so del z napisom v kapelo, ostale kose so pa pozidali. Vsekako je bilo ljudstvu to znamenje drago, kajti skrbeli so celó, da je bilo obdarovano z odpustki, kateri se dobivajo poleg napisa še sedaj. Ljudje, ki hodijo mimo, radi ondi pomólijo. Sicer se je pa popolnoma pozabilo, kaj je dalo povod zidanju te kapele.

Donesek k zgodovini dominikanskega samostana v Velesovem.

(Spisal Fr. Pokorn.)

V samostanskem arhivu očetov kapucinov v Škofji Loki se nahaja med raznovrstnimi beležkami, ki zadevajo zgodovino njihovega samostana, tudi nekoliko, deloma v latinščini, deloma v laščini pisanih drobtinic, tičočih se klavzure velesovskega samostana. Ta zbirka obseza marsikaj zgodovinskega. Ker bi morda utegnilo koga zanimati, naj vsebino v kratkih potezah obelodanimo. Čudno bi se morda komu zdelo, kako pridejo v škofjeloški kapucinski samostan zaznamki, ki zadevajo redovnice velesovske. Ako pa pomislimo, da so bili očetje kapucini izvenredni pridigarji in spovedniki velesovskih dominikank, in ako opomnimo še to, da so bili nekdanj kapucini tudi v Kranju, od koder se je marsikaj preneslo v Loko, potem nam je stvar jasna.

Znano je, da je papež Benedikt XIV. leta 1742. izdal bulo, v kateri zapoveduje strogo klavzuro vsem redovnikom in redovnicam. Velesovskim redovnicam je to slovesno razglasil namestni naddijakon za Gorenjsko, grof Petazzi, kateri je bil pozneje stolni prošt ljubljanski. Ta nova določba velesovskim redovnicam ni bila prav po godu, ker so do tedaj uživale več

prostosti. Želele so torej polajšave gledé klavzure. Najprej se obrnejo s prošnjo, ki jim je napravila mnogo stroškov, do učenih in v rimski kuriji mogočnih mož; a ti jih pusté na cedilu. Potem pa P. Joahim iz Kranja, tedanji gvardijan kapucinski v Ljubljani, kateri je bil njihov izvenredni spovednik, napravi v njihovem imenu ponižno prošnjo gledé olajšave klavzure na P. Mihaela, fugijskega kapucina, katerega so redovnice velesovske v to pooblastile, da bi stvar ali sam, ali pa po kom drugem razložil pred sv. stolom.

Prošnja je bila te-le vsebine: «Nove določbe vsprejmemo z udano pokorščino, vendar pa prosimo sledeče polajšave: 1.) Dovolj naj se nam milostno, da bi se smele ob potrebi s sorodniki in drugimi takimi ljudmi, kateri nas obišečejo, pogovarjati na kakem določenem kraju brez mreže v navzočnosti dveh samostanskih sester. 2.) Prosimo, da bi smele ženske v samostan priti z dovoljenjem prednice, moški pa s škofovim dovoljenjem ob posebnih samostanskih slovesnostih. Razlogi, vsled katerih upamo doseči uslišanje, so nastopni: 1.) Samostan naš je daleč proč od vsakega mesta, na samoti pod mrzlimi planinami. 2.) Večkrat pride mnogo znancev od daljnih krajev nas obiskat. 3.) Bati se je hude nevolje in zamere, ker dosedaj nismo bile nikdar tako strogo vezane. 4.) Tudi v Mekinah se je dovolila jednaka olajšava. 5.) Ako bi se to ne dovolilo, trpelo bi naše dobro ime škodo, češ, prav niso živele, zato so prejele strožja pravila. 6.) Da se ohrani mir srca in otroško zaupanje. Dano v Velesovem dne 23. sept. 1744.

Podpisale so prošnjo sledeče redovnice:

Marija Beatrika Fabiani(zin), priorisa; Terezija pl. Petenegg, superiorisa; Suzana Groffenbegerin, Roza pl. Zezkerin, Katarina pl. Plautzhoffen, Konstancija pl. Erberg, Ivana pl. Flednigg, Antonija pl. Maschon, Aleksija pl. Nachodizin, Hijacinta plemenita Affeltrerin (Abfalter), Ana pl. Affeltrerin (Abfalter), Nepomúcena pl. Schoberg, Neža pl. Plautzhoffen, Avguština pl. Scherrenburg.

Odgovor na to prošnjo pride iz Rima dne 30. oktobra leta 1744. z vprašanjem: 1.) Ali hočejo ostati «in statu quo

ante», predno je bila bula razglašena, in 2.) ali se hočejo redovnice čisto prostovoljno reformovati gledé klavzure ter si naložiti novo breme?

Na ta vprašanja odgovoré redovnice po svojem prokuratorju takó-le: 1.) Nočemo ostati «in statu quo ante Bullam». 2.) Hočemo se reformovati po novem redu, in sicer nagibane k temu deloma po nasvetu, deloma pa iz proste volje in vesti.

Da bode pa stvar jasnejša, zato se razloži naslednje: Velesovski samostan se je zgradil l. 1238., tedaj kmalu po smrti sv. Dominika, ki je v Gospodu zaspal l. 1221. Samostan je osebno vizitoval sv. Hijacint, kateri je pa umrl l. 1257. Ker je torej ta samostan dominikank ali «belih nun» že tako dolgo stal, se da sklepati, da je gotovo že marsikaj pretrpel in marsikatero spremembo doživel, sosebno za časa turškega divjanja po Kranjskem in ob času luteranstva. Gotovo se je pred 151. leti udal kakim nam neznanim prestopkom, ker so se, da bi se prestopki odpravili, leta 1593. po vizitatorju Frančišku Barbaru, tirenskem nadškofu, izdale določbe (constitutiones), katere so reformovale klavzuro. Te določbe, ki pozneje sledé, so pa vendar dovoljevale izhod iz samostana, če tudi so zaukazovale klavzuro znotraj obzidja.

Od izdaje teh konstitucij, to je od l. 1593. do danes (l. 1744.), je minulo 151 let. Zatorej se je nanje lahko popolnoma pozabilo morda vsled starosti, ali vsled požarov, ali vsled kake škofove dispenze, ali se niso vsprejele, ali pa morda vsled nemarnosti prednice, posebno gledé klavzure. In tako se je zgodilo, da tudi sedanje redovnice niso imele stroge klavzure. Hodile so iz samostana in druge ženske so hodile v samostan. Tudi moški, posebno okoličani, so večkrat brez dovoljenja še celo v kor ali v celico pogledali, sosebno ob času kake slovesnosti, in nihče si vsled tega ni delal težke vesti. Ko pa je izšla bula, piše prokurator, sem jih opomnil na obnovljenje ali na dispenze klavzure. Iskale so se dispenze po samostanskem arhivu, a zastonj. Kake določbe o tem ni bilo najti nikjer. Obrnile so se pismeno na oglejskega patrijarhata kancelarijo, in res so ondi našli določbe o tem, kakor

zdolej sledé. Obračajo se zdaj s ponižno prošnjo do sv. stola za dovoljenje, kakor je bilo zgoraj omenjeno.

Pregledavši vse to, pravi prokurator, kako naj se odloči? H klavzuri, določeni po buli, se ne morejo siliti. Ravno tako ne na določbe iz l. 1593., ker zanje niso vedele in se tudi ne zavezale po njih se ravnati, kakor se razvidi iz njihove profesije. Moje mnenje je, da se jim dovoli, kar prosijo slobodno, da bodo potem tudi rajši izpolnovale to, in da ljudje ne bodo imeli o njih kakih napačnih predsodkov.

K napominanim podatkom se priloži zdaj še avtentično spričevalo o razmerah in življenju teh redovnic. Spričuje se, da je velesovski samostan res pod mrzlimi planinami, oddaljen od mesta, jako vlažen in zdravju neprijazen. Ob deževnem času pride voda še celo v kripte. Redovnice živé prav versko in spodbudno, tako da so vredne v vsem pohvale in dobrohotnosti. To je spričal z lastnoročnim pismom in pečatom dne 2. nov. 1744 grof Karol Žiga pl. Petazzi, baron schwarzenegški, gospod v Ribniku, doktor bogoslovja, inful. stolni prošt ljubljanski in namestni naddijakon za Gorenjsko.

Na informacijo zaznamovanih dveh točk pride sicer dne 2. januarja l. 1745. iz Rima odgovor, a ne še končna določba. Prokurator namreč prosi, naj se mu pošlje še avtentično spričevalo o tem, da ni bilo v Velesovem od začetka samostana nikdar mreže ondi, kjer se redovnice pogovarjajo z lajiki, in da svetne ženske vedno hodijo v samostan z dovoljenjem prednice, moški pa z dovoljenjem ordinarija ob času preoblečbe, ali profesa, ali kake druge take samostanske slovesnosti.

To se zgodi. Podpisani potrjujejo, da je vse to že od nekdaj v navadi, če tudi ni pisanih sporočil o tem. Sklepajo pa to še posebno iz pisma cesarja Ferdinanda I. od dne 19. novembra 1562, v katerem se velesovski prednici zabičuje, da naj sumljivim moškim ne dovoli vstopa v samostan.

Pisano dne 18. januarja 1745.

Jernej Grošelj, župnik velesovski; Jurij Fabiani, župnik cerkljanski, ss. Theol. baccal. form.; P. Joahim iz Kranja, gvard. ljubljanski in ex-lector ss. Theolog.

Po dolgem pismenem boju pride še-le zmaga. Dne 17. julija 1745 so dosegle dominikanke v Velesovem še več, kot so prosile. Papežev tajnik Jožef Livizzani oznani odgovor sv. stola z dne 2. julija 1745 takó-le:

«Perpensis per Sanctitatem Suam fundamentis deductis in scriptura ipsi exhibita cum summario Documentorum, eadem Sanctitas Sua declaravit, nihil esse innovandum, et praesentem casum non esse comprehensum sub Sua constitutione super clausuram monialium.»

Oblika slovesne obljube redovnic v Velesovem:

«Ich Schwester Maria N. Thue Profession gelobe und uerhaíße Gott dem Allmächtigen, Mariae der heil. Jungfrauen Muetter Gottes, dem heil. Vater Dominico, ollen Lieben Heiligen Gottes, und eüch wirdige Priorin und Muetter dises Convents des Chlofters in S. Marian Thall, in euer Händ mit meiner Trey, und ollen eüern Nachkommden Priorinen, anstatt des Maifters unfers Ordens der brediger brüeder und des Patriarchen von Aglern nach Lauth und Inhaltung der Regel S. Augustini, und nach Ordnung und Satzung der Constitution der brueder brediger Ordens, in williger Armuth und völliger Obedienz, und in Stötter Reinikeit, will ich auch von disen Orden nimermehr Schaiden bifs in den Todt, darzue mir Hilfe Gott Vater, Sohn und heil. Geist. Amen.»

Konstitucije velesovskih redovnic.

Prav je in dobro, tako piše tirenški nadškof Frančišek Barbaro, da se redovnikom in samostanskim ljudem dajo pravila, po katerih zamorejo prav živeti, da ne zabredó v posvetnost in tako s hudobnimi angelji v pekel. Zato je isti dne 9. okt. l. 1593. izdal naslednja pravila in določbe z ukazom, da naj se jih velesovske dominikanke, prednica in njene redovnice, natanko držé:

1.) «V cerkvi naj se propovednica in nove stopnice, ki vodijo pri vhodu v cerkev proti velikemu altarju, do kora podró. Pod korom naj bodo močna vrata, ki držé v cerkev iz samostana, vedno zaprta. Ključ od njih imej prednica in le ob

posebnih prilikah se smejo odpreti. To je klavzura, zapovedana «sub poena excommunicationis». Vrata morajo imeti v sredi čveterokotno okno, ki je vedno zaprto, le pri obhajilu redovnic se odpre. Ako gredo redovnice skozi ta vrata v kripto pod cerkvijo, morajo biti pa cerkvena vrata zaklenjena, sicer jili zadene napominana kazen. Vravnana morajo biti pa ta vrata tako, da duhovnik ondi lahko spoveduje in deli tudi sv. obhajilo redovnicam.

2.) Pri omenjenih vratih bodi tudi pogovarjalnica (Parlatorium), kjer se zamorejo redovnice potrebno pogovarjati s svojimi ljudmi pri obisku. Pogovarja naj se vselej počteno in mirno, ker je cerkev blizo, in pa v pričo jedne tovarišice. Ta vrata pod korom morajo biti vselej zaprta, kadar so cerkvena vrata odprta. To zabičamo prednici strogo «sub poena privationis ab officio». Oni dve okni znotraj teh vrat morata se dobro utrditi in obdatj z mrežo, skozi katere luknjice gredo le trije prsti.

3.) Redovnice naj brez vzroka ne hodijo v cerkev, da ne prelomijo klavzure in ne zapadejo kazni. Kadar pokopljejo v kripto kako sestro ali, ako gredo molit na grob kake sestre, smejo iti v cerkev, vselej seveda pri zaprtih cerkvenih vratih, da lajiki ne pridejo v cerkev. Ako prednica katerega lajika ali klerika ali žensko spusti v samostan brez veljavnega vzroka, jo zadene izobčenje in odstavi naj se takoj. Razvedrila med redovnicami naj bodo pobožna, počtena, spodbudna, kakor se spodobi.

4.) Deklico, katera se hoče posvetiti samostanskemu življenju, naš v to postavljeni komisar izprašaj, predno se preobleče, da zve njeno odločno voljo in potem še-le se preobleče v parlatoriju. Pred 12. letom se ne sme nobena deklica preobleči, redovne obljube ali profesa napraviti ne sme nobena pred 16. letom, in poskušnja traja eno leto. Profes se napravi prednici v roke v navzočnosti redovnic potem, ko je še jedenkrat slovesno naznanila svojo voljo.

5.) Kadar pride kapelan v samostan po opravkih, naj ga nekatere starejše redovnice spremijo do izhoda. Drugi ne

smejo v samostan, razven, ako so potrebni samostaŋu in redovnicam v službo. Pred vrati naj bode mala celica, kjer posluša prednica pri pet črevljev dobre mere od tal napravljenem oknu okoličane, kadar pridejo po opraviilih se kaj ž njo pogovorit. Prestopki gledé tega zapadejo kazni, kakor smo omenili že zgoraj.

6.) Ječa, kamor zapirajo okoličani grešnike, da se pokoré za svoje malopridnosti, naj je na dvoru, in sicer na drugi zunanji strani in znotranja vrata se zapró. Zidovi vse klavzure se morajo popraviti, posebno pri zelenjaku naj se zid vzviša, da tatovi ne bodo mogli več notri. Okna na zunanjo stran klavzure morajo biti omrežena in sploh naj se vse prenovi in utrdi.

7.) Ker pa je samostan in cerkev in vse okrog jako vlažno, vodeno, tako da je zdravju na kvar, in ker je okolica močvirna, se je bati, da redovnice v njem izmrjó. Potem pa se lahko heretiki, kateri prebivajo v okolici, polasté samostana in vsega posestva njegovega. Kaže se torej potreba, da se dovoli, da sme prednica, a vselej le v spremstvu z drugimi redovnicami, na spomlad in po letu za nekaj ur iti ven iz samostana, ali na «Pristavo», ki je le nekaj laških milj oddaljena od samostana, ali pa v grad, v kojem so shranjene in zavarovane pred Turki samostanske vrednosti, ker je utrjen in v bližini samostana. To pa zato, da se razvedré in si zdravje ojačijo. Po noči pa ne smejo nikdar ostati zunaj samostana, razven, ako bi Turki prišli v okolico, naj se zapró v dobro utrjeni grad. Njihovo obnašanje pa mora biti vedno spodbudno, vzgledno, da se ne bode mogel kdo spodtikavati nad njimi, kadar gredo ob napominanem času iz samostana.

8.) Vsak mesec vsaj jedenkrat in o večjih praznikih naj prejmo z vso pobožnostjo zakramenta sv. pokore in sv. R. T., da zamorejo v dobrem se tem bolj utrditi in napredovati v popolnosti.

9.) Prednica naj vsako leto enkrat dá račun od svojega hiševanja vpricho svojih podložnih redovnic. Med njimi naj vlada sploh pokorščina, ponižnost in ljubezen. Ako se vrinejo

mej-nje kaki prepiri ali kaj jednakega. naj se to naznani mojemu v to odbranemu komisarju.»

V dokaz istinitosti je vse te konstitucije podpisal tudi Ivan Dominik Coronella, kancelarij oglejskega patrijarhata.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral Ant. Koblar.

(Dalje.)

Sora. Po smrti župnika Tomaža Javha (Jawch) je nastopil faro «s. Stephani in Zeyer penes Loch» Ivan Vreča (Vretza in Wreza). Tirjal je patrijarh 30. maja 1502, da naj odstopi, ker je od vetrinjskega opata dobil faro Ivan Seytan (Saitan) iz Loke. Potegnil se je pa za Vrečo ljubljanski škof Krištof Rauber. Pisal je Rauber 9. jun. 1502 patrijarhu, da je sorska fara pač nekdanj spadala pod oglejsko jurisdikcijo, ali od ustanovljenja ljubljanske škofije spoznava le ljubljanske škofove za svoje višje duhovne pastirje in zato gre njemu razsoditi Vrečino zadevo. Enako je pisal škof Rauber 10. jul. 1502, da se namreč ne vtika v zadeve oglejske cerkve, v svoji škofiji, kamor spada Sora, pa hoče biti sam sodnik. Dva dni pozneje je bil vikar Vreča poklican v Videm na odgovor, a odpisal je, da si ne upa priti, ker spada pod ljubljanskega škofa. Patrijarh mu je pa 14. jul. 1502 zagrozil z izobčenjem, ker ni dokazal, da je Sora v ljubljanski škofiji. (A, a, 25, 171 in A, b, 49.) — 28. maja 1578 dâ župnik Lovrenc Rozman «Titulum mensae» Sebastijanu Arnoschu (Arnež) iz Kranja. (A, b, 39.) — Župnik Jurij Freudent-schuss prosi 29. nov. 1638, da bi v Vidmu v dijakona posvetili Andreja Jerliha, domá iz sorske fare, ker je sklenil vzeti ga za farnega koadjutorja. (A, b, 39.)

Stara Loka. Loški župnik Emcho de Alzeyja je prezentoval klerika Mihaela iz Loke (de Lok) za kapelo ali altar sv. Lovrenca v kostnici (in Carnario) v Stari Loki. Patrijarh Bertrand potrdi 23. maja 1337 prezentacijo in ukaže Otakarju, naddijakonu Kranjske in Marke, da naj ga vmesti.

(D. 3, zv. 83, l. 56.) — L. 1349. je vtelesil papež Klemen VI. starološko faro in vse od nje odvisne vikarjate (po selški in poljanski dolini) mizi frizinškega škofa. (A, b, 39.) — Starološki župnik Hilprand Hak, ki se omeni že 16. nov. 1355 (C. 3, 4, 34), je dal 30. jan. l. 1358. dovoljenje za zidanje loškega nunskega samostana. (C. 3, 16.) — Ko je resignoval na faro župnik Hilprand, jo je dobil 16. nov. 1358 (?) Henrik pl. Mühlhausen (Mülhusen), klerik mogunške škofije. Vtelesena je bila fara mizi frizinškega škofa, in patrijarh je župnika potrdil. (C. 3.) — Župnik Pankrac Ecker se imenuje prav mnogokrat od 10. mar. 1473 do 30. jul. 1489. (A, b, 9—13.) — 19. apr. 1487. duhovni pomočnik Pavel Schenti. (A, a, 12, 362.) — 18. apr. 1488 Leonard Prenner, kapelan altarja dvanajsterih apostelnov v farni cerkvi loški. (A, a, 13, 273.) — 30. mar. 1484, 4. apr. in 30. jul. 1489 duhovni pomočnik Jernej Klobučič (Clabuczicz, socius diuinorum in Pisoflock). (A, a, 10, 662 in 13, 445.) — L. 1492 župnik ondi Gašpar Marolt, kanonik v Frizingu. (A, a, 15, 337.) — 25. apr. 1493 se imenuje Fabijan (A, a, 15, 471), 17. jun. 1499 in 3. jun. 1500 pa Vit Naglič farni vikar v Loki in namestnik župnika. (A, a, 22, 187 in 23, 64.) — 3. jul. 1493 se navede duhoven Lovrenc (de Loch). (A, a, 15, 499.) — 23. sept. 1499 duh. pomočnik Žiga Waixenstayner. (A, a, 22, 224.) — Koncem 15. stoletja je bilo posebno veliko Ločanov posvečenih v Čevdadu v mašnike, in sicer: Jakob Spitaler, sin lončarja Leonarda, je dobil 19. dec. 1495 na mizni titel vojnika Gašparja Lambergerja, prestojnika smledniškega gradu, subdijakonot, 27. febr. 1496 dijakonot in 2. apr. 1496 mašništvo; Jurij, sin Jurija Reicha, je postal subdijakon 27. febr. 1496 na titel oprode Joahima Purckstoller-ja iz Loke in mašnik 2. apr. 1496; Ivan, sin pok. Mateja Lazari, 27. febr. 1496 subdijakon na titel loške opatinje Katarine, 19. mar. 1496 dijakon, 2. apr. 1496 mašnik; Blaž, sin krojača Lovrenca, 27. febr. 1496 subdijakon na titel pl. Lambergerja, oprode v gradu Lebeku, 19. mar. 1496 dijakon, 2. apr. 1496 mašnik; Avguštin, sin žagarja Martina, 24. sept. 1496 sub-

dijakon na titel mize velesovskega samostana, 27. dec. 1496
 dijakon in 18. febr. 1497 mašnik; Lazar, sin Kristofa Gos-
 jaka (Gosiach), 31. mar. 1498 v Belaku subdijakon na titel
 loškega oprode Baltazarja Sigelstorfferja, 14. apr. 1498 v Ogleju
 dijakon, 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik; Mihael, sin zidarja
 Tomaža, 10. mar. 1498 v Čevdadu subdijakon na titel pl. Bal-
 tazarja Sigelstorfferja iz Loke, 31. mar. 1498 v Belaku dijakon,
 14. apr. 1498 v Ogleju mašnik; Leonard Kuhar (Khucher),
 sin pok. Pashazija, 23. febr. 1499 v Čevdadu subdijakon na
 titel pl. Erazma Laserja iz Moravč in 30. mar. 1499 dijakon;
 Jurij Raik 14. apr. 1498 v Ogleju subdijakon na titel krškega
 gospoda (in Gurgk) Jurija de Lature in 22. dec. 1498 v Čev-
 dadu mašnik; Jurij, sin kovača Jurija, 23. febr. 1498 v Čevdadu
 subdijakon na titel ortenburškega glavarja J. Lambergerja.
 16. mar. 1499 dijakon, 30. mar. 1499 v Ogleju mašnik; razun
 tega sta prejela subdijakonat 19. dec. 1500: Tomaž Kos,
 sin kovača Kristijana, na titel Joahima Burgstalerja, pred-
 stojnika v loškem stolpu (Prefecti in Turriloch), ter Matija,
 sin zidarja Primoža, na isti titel; 2. apr. 1496 sta dobila ton-
 zuro in manjše redove: Benedikt, sin Huebmana, in Martin,
 sin Andreja Stanforja; Matija, Valentinov sin, je pa dobil
 28. maja 1496 tonzuro in 19. dec. 1506 subdijakonat na titel
 Baltazarja, sina Jurija, ki je bil namestnik frizinškega škofa
 Filipa v Loki. (O. z.)¹ Po smrti župnika Ivana pl. Siges-
 dorfa je dobil 10. sept. 1562 loški mestni vikar Ambrož
 Hauman faro sv. Jurija »per fare».² Prezentoval ga je pa-
 trijarhu Leonard pl. Sigesdorf von Großwinklern, škofovski
 predstojnik loškega gospodstva. (A, c, I, 62.) Ambrož Hauman
 je bil že l. 1562 komisar gorenjskega naddijakona Jurija Graffa;
 župnikoval je pa v Stari Loki še 12. sept. 1578, ko je pri-

¹ Iz teh in drugih podatkov, katere smo posneli iz ordinacijskega za-
 pisnika, se razvidi, da so ordinandi hodili v razne kraje za škofom-posve-
 čevalcem po blagoslove, in da je rokodelski stan dajal večino duhovnikov v
 15. veku. Kmetje najbrže še niso vživali toliko svobode, da bi bili njihovi
 sinovi smeli postati mašniki.

² Prvikrat smo tu našli zapisano sedaj še navadno slovensko obliko
 »pri Fari» = v Stari Loki.

poročil tkalčevega sina Mateja Brešarja, ki je studiral pri jezuitih v Ljubljani in bil potem pevec v farni cerkvi loški, za višje redove. (A, b, 39, 43 in 48.) — Po smrti Ambroža Haumana je dobil 21. sept. 1594 starološko faro Gašpar Freudenschuss, ljubljanski prošt in oglejski naddijakon za Gorenjsko. (A, c, 3.) 10. apr. 1595 je že bival v Stari Loki. (A, b, 44.) 2. avg. 1595 je pisal Freudenschuss patrijarhu: «Sklicana je sinoda v Videm. Prejšnja leta je nadvojvoda branil našim duhovnikom tje hoditi in tudi letos nikogar ne morem na to pot siliti. — Pošljem Baltazarja Straussa, da ga posvetite v subdijakona.» (A, b, 15.) Vzdignila se je še isto leto cela kopa tožbâ zoper Freudenschussa od strani župljanov in frizinškega konzistorija. Zgodovinsko važna je pritožba, «da župnik zaradi Bitencev, ki še po nemško govore, pri Fari nemški pridiguje». Poklican je bil zatoženec k patrijarhu na odgovor. 16. mar. 1598 je prišel v snegu in ves truden čez hribe iz Vidma domov. Ni se mogel oprati. V začetku l. 1599. so mu vzeli loško faro in odšel je v Radovljico. Naddijakon Trebuhian iz Kamnika je v Stari Loki začasno postavil za vikarja svojega kapelana Tomaža Roštingerja. (A, b, 44.) — 16. maja 1599 je ondi postal vikar Josip Sittich, beneficijat presv. Trojice v Škofji Loki, katerega je frizinški škof 16. apr. 1599 prezentoval za župnika v Stari Loki in ga patrijarh potrdil 22. jul. 1600. (A, c, 5.) L. 1599. je pel novo mašo Sebastijan Blažič in l. 1601. Martin Standler; oba sta bila doma iz starološke fare. (A, b, 47) — L. 1600. je bil pri Fari za kapelana Hanibal Formacher. (A, b, 44.) — Imenuje se župnik Josip Sittich dvakrat v letu 1614: v marcu je priporočil Kamničana Pavla Jugovca za mašništvo in 29. apr. je prezentoval, po smrti Martina Standlerja (Stadler), novega beneficijata za cerkvico presv. Trojice v loškem mestu. (A, b, 24 in 43.) Po smrti J. Sitticha je pa patrijarh potrdil 4. nov. 1622 za župnika Jerneja Štruklja (A, c.), ki je bil apost. protonotar in kanonik ljubljanski; umrl je v Stari Loki 16. nov. 1633. Potem je dobil faro 13. jan. 1634 Andrej Hafner, magister pro-

stih umetnostij in modroslovja. Šel je kot kompetent za faro v Frizing, kjer je z drugimi prestal konkurz, a potem je moral iti še v Videm, da je bil izprašan od sinodalnih izpraševalcev, preden je bil potrjen za Faro. (A, b, 18.) 10. mar. 1642 priporoči župnik Hafner dijakona Ivana Trillerja za mašništvo (A, b, 39), 12. sept. 1642 pa dijakona Ivana Herzoga, ki je bil krščen v Stari Loki 22. jun. 1618. (A, b, 24.) Tega Herzoga je vzel Hafner za svojega kapelana in je prosil 7. avg. 1644 zanj v Vidmu, da bi bil potrjen za dušno pastirstvo. (A, b, 34.) — 6. mar. 1644 je župnik Hafner priporočil Ivana Slugo za dijakonat. (A, b, 32.) — 10. mar. 1649 Ivan Dienstmann, starološki župnik, apost. protonotar, kanonik novomeški, radovljiški beneficijat in svetovalec frizinškega škofa, priča, da je bil Jurij Perner krščen v Stari Loki 26. jan. 1630. (A, b, 24.) — 16. sept. 1649 dobi Andrej Jerlih beneficij sv. Andreja v Loki. (A, c, 12.) — 6. dec. 1656 priča starološki župnik Gregor Rožman, apost. protonotar, kanonik ljubljanski, kapelan kranjske deželne kónjice in beneficijat sv. Fabijana in Sebastijana v Stari Loki, da je bil duhovenski kandidat Matej Pintar ondi krščen 22. sept. 1632. (A, b, 24.) — Umrl je župnik Gregor Rožman (Roschman) 16. jan. 1664 in 29. dne istega meseca je frizinški škof prezentoval Jurija Hafnerja, doktorja bogoslovja, za župnika (A, b, 45.); od patrijarha je bil potrjen 21. dec. 1664. (A, c, 14.) — Župnik Jurij Hafner je ostavil Loko in šel h kartuzijanom v bistrski samostan; nato je pa 29. dec. 1670 frizinški škof prezentoval za Faro Krištofa Karola Waltherja, katerega je še le 20. jan. 1672 potrdil patrijarh (A, c, 15) in 4. febr. 1672 vmestil neveljski vikar Ivan Ludovik Herandt. Kapelanoval je tačas v Stari Loki Gregor Véhovec. (A, b, 45.) — Po Waltherjevi smrti je škof prezentoval 22. nov. 1675 poljanskega župnika Andreja Hudačuta (A, b, 44.), ki je bil potrjen 3. mar. 1676. (A, c, 15.) — 20. apr. 1704 se omeni župnik Andrej Hudačut, apost. protonotar in magister modroslovja, s kapelanoma: Jakobom Walko in Urbanom Rotarjem. V starološkem gradu je stala tačas kapela

sv. Jožefa in v Ajmanovem gradu (Ehrnau) kapela obiskanja M. D. To kapelo je blagoslovil l. 1671. patrijarhov komisar Oktavij Amigon. V Cerngrobu se je shajalo večkrat na leto ljudstvo, posebno z Gorenjskega. Stala je v Bitnem tačas poleg cerkve sv. Nikolaja še cerkev sv. Vida z jednim altarjem. Vsa starološka fara je l. 1704. štela 6500 duš. (A, b, 49.) — 27. mar. 1714 se imenuje Ivan Franč. Papler, doma iz Stare Loke, doktor modroslovja in obojnega prava. (A, b, 23.) — 15. nov. 1718, po smrti Andreja Hudačuta je bil za župnika v Stari Loki potrjen poljanski župnik Andrej Blaznik. (A, c, 18.)

Stari Log. 25. okt. 1669, ko je bil zapustil Stari Log Ivan Jakob Mihič, je prezentoval knez Turjaški za župnika Ivana Schneller-ja (A, b, 44.), a potrjen je bil Schneller menda še-le 16. jan. 1681. (A, c, 6.) — 19. jun. 1735, ko je odšel župnik Ivan Težak v Črmošnjice, je dobil faro Mihael Vojščak (Vojschak) in po njegovi smrti Josip Torta 15. maja 1740. (A, c, 20.); Torta je ondi župnikoval še 18. nov. 1748. (A, b, 49.)

Stari Trg pri Ložu. L. 1292. se imenujeta Herman, Otonov sin, in Herman Loški (a Los). (C, 7, 75.) — Ko je resignoval na faro Lož župnik Vincenc, čevdadski mansonar, jo je dobil 9. sept. l. Frančišek, imenovan Ronza iz Čevdada. (C.) — 8. mar. 1337 podeli patrijarh Bertrand v Vidmu plemenitniku Juriju Loškemu (Georio de Los) varstvo in vladanje gradu v Ložu in ondotno glavarstvo z vsemi pravicami za jedno leto od prihodnjega sv. Jurija za 80 mark soldov. (D, 3, zv. 83, l. 9.) — 17. febr. 1341 se je Elizabeta, udova nekega Renssona iz Novega Grada (de nouo Castro), odpovedala trem zemljiščem, ležečim v okrožju loškem (in districtu Los), katera je imela kot fevd od oglejske cerkve, in sicer: 1 v vasi Vrh (in Monte), 1 v Igi Vasi (Ygendorf) in 1 v vasi Olševke (Olswikch). Dobila ja je potem v fevd Dyemodis, hči Henrika Verdenstainskega z ozirom na Ditriha Verdenstainskega, glavarja v Ložu. (E, I, a, 18.) — Do 20. febr. 1341 je bil za

župnika v Ložu Otakar iz Ljubljane. Ko je pa isti dan nastopil faro ljubljansko, je prejel faro sv. Jurija v Ložu patrijarhov kapelan Matej de Motio (Moggio). (E, I, a, 21.) — 30. jul. 1490 se je pod župnikom Martinom Ratgebom, ki je ob enem vladal tudi bloško faro, pričela pravda zaradi odvisnosti fare od Ribnice. (A, b, 49.) — Baltazar Stetner (de Los) postane 24. sept. 1496 v Čevdadu subdijakon na mizni titel Jurija Elacherja, 27. dec. 1496 dijakon in 18. febr. 1497 mašnik. 18. febr. 1497 dobi tonzuro Ivan, sin pok. Tomaža Sudlerja, in 13. jun. 1500 subdijakonat Jurij, sin krojača Gregorja, na titel vojnika Žige Lambergarja. (O, z.) — 18. sept. 1498 je vikar v Ložu bil Leonard. (A, b, 49.) — 27. jan. 1505 se omenita vikar Štefan in glavar Andrej Durrer «in Los». (A, a, 25, 503.) — Za župnikom Jurijem Maningerjem je dobil faro Lož (ter beneficij sv. Petra v Ložu in faro bloško) ljubljanski prošt in pičenjski škof Jurij Sladkonja (Slachcogna). Od l. 1506 do 1509 župnika Sladkonjo večkrat omenjajo listine v pravdi z ribniškim naddijakonom zaradi bloške fare in beneficija sv. Petra. (Glej: Bloke.) (A, b, 49.) — Župnik Gašpar Lipec se omenja 23. febr. 1582 (A, b, 34.), 26. jan. 1598 (A, b, 18.) in dalje do l. 1615. — 14. sept. 1590 prezentuje nadvojvoda Ferdinand za beneficij M. B. v šteberškem gradu in za kapelo sv. Petra v Ložu bloškega župnika Ivana Uršnika. (Izv. perg. list., A, b, 23.) A dobil je oba beneficija cirkniški župnik Vincenc Perger in ju vžival do 5. okt. 1596. (A, b, 15.) — Beneficij sv. Petra, ki je nesel letnih 60 dukatov, je potem dobil od vlade cirkniški župnik Anton Štefanič (A, b, 15.), 22. mar. 1599 pa trebanjski župnik Ivan Klemen. (A, b, 41.) 4. jun. 1606 je nadvojvoda za isti beneficij prezentoval Ivana Uršnika (A, c, 7), po smrti prednika J. pa 16. jun. 1609 Josipa Focasa (izv. perg. listina, A, b, 22.), ki je bil od patrijarha potrjen 18. jul. 1609. (A, c, 7.) — Nikolaj Pipan iz Loža je bil l. 1595. kurat v Spodnji Idriji. (A, b, 48.) — Šteberški grad (Stegberg) je imel 24. febr. 1601 baron Hanibal pl. Eck in ondi uradnika

Ivana Šimiča (Schimitsch). (A, b, 34.) — Po smrti Gašparja Lipca je dobil 14. jan. 1615 faro Lož Ivan Scherza (A, c, 8.), ki je ondi župnikoval še 12. apr. 1640. (A, b, 22.) — Beneficij sv. Barbare v farni cerkvi sv. Jurija so ustanovili baroni Lambergi, ki so se pozneje poluteranili. Užival je ta beneficij župnik Gašpar Lipec (tudi Lipar). L. 1607. so pa deželni stanovi zaradi zastalih davkov prodali beneficij ribniškemu župniku Luki Knafeljnu za 350 gl. Ribniški župnik Nikolaj Mrau ga 10. nov. 1622 daruje patrijarhu s prošnjo, da naj se podeli loškemu župniku Ivanu Scherzi za poboljšek, ker je pred kratkim podrl lesen župni dvorec in sezidal novega. (A, b, 23.) Patrijarh mu je potrdil ta beneficij 17. apr. 1624. (A, c.) — 2. mar. 1644 popraša magister modroslovja, subdijakon Ivan Ule iz Loža, kdaj da naj pride v Videm k ordinacijam. (A, b, 34.) — Po smrti župnika Matije Lasserja je bil Ivan Pavel Schwenk (Schwenkg) od cesarja prezentovan za župnika v Ložu 6. apr. 1691, in patrijarh ga je potrdil. (A, c, 18.) 25. jan. 1700 je isti imel kapelana: Andreja Tomšiča in Ivana Krstn. Hlapšeta. (A, b, 49.) — Ko je umrl Pavel Schwenk, je dobil loško faro Jakob Uršič (Vorshiz), nekdanj župnik idrijski. (A, c, 20.) — Po smrti župnika Jakoba Filipa Uršiča je 25. sept. l. 1742. dobil faro ribniški kapelan Andrej Telban, ki je l. 1745. poročal o velikih shodih pri cerkvi sv. Križa. V fari je imel isto leto 1815 duš, 119 krstov, 59 pogrebov in 19 porok. 18. nov. 1748 je župniku Telbanu služil za kapelana Frančišek Klemšè. (A, b, 49.)

Stari Trg pri Poljanah. 8. mar. 1486 in 31. okt. 1492 se omenjajo Jakob Strauss, glavar gradú v Poljanah, Jurij, poljanski župnik, in kapela pred gradom poljanskim. (A, a, 12, 255 in 15, 397.) Jurij, župnik, dobi 31. okt. l. 1492 dovoljenje, da sme imeti svojega kapelana. (A, a, 15, 420 in A, b, 31.) 1. jun. 1493 se omenita župnik Jurij in duh. pomočnik Matija Vinterič. (A, a, 15, 486.) — L. 1598. je pa župnik Matija Schmatzel dokazoval, da spadajo Poljane pod naddijakona Polidora, a ne pod ribniško naddijakonstvo. (A, b, 47.)

Stičina, samostan: Reinboto, gradnik (Castellanus) koroškega vojvode Ulrika na Kravjeku, daruje 24. jun. 1254 dvoje zemljišč in 2 vinograda v Oslici pri Krki stiškem samostanu z namenom, da bi ga vsprejeli v bratovščino in pokopali v Stičini. (D, zv. 74.) — 26. nov. 1302 koroški vojvoda Oton potrdi stiškem samostanu svoboščine. (D, zv. 74.) — 3. jul. 1358 se pritoži opat Peter pri patrijarhu, da mu ortenburški grofje nočejo biti poslušni (parere et obedire). Zato je dobil župnik Neytrandus v Svibnem od patrijarha ukaz, da naj slovesno v cerkvi med sv. mašo odveže od dolžnosti pokorščine podložnike grofove. (C, 3.) — 19. okt. 1341 je bil opat (Ivan) pri patrijarhu zatožen, da je zapravljal samostansko imetje. (D, 3, zv. 82, str. 166.) — 17. apr. 1489 je vladal opat Tomaž. (A, a, 13, 166.) — 21. jan. 1496 Jakob Gall, gradnik na Gamberku in od cesarja postavljeni odvetnik stiškem samostanu, prosi patrijarha za svojega sina Mihaela dovoljenja, da bi ga smel kak škof posvetiti v mašnika, ker bi mu potem stiški opat podelil beneficij. Opat in patrijarhov kapelan Martin, ki se imenuje prvič 23. mar. 1495 (A, a, 16, 76) in zadnjič l. 1499. (A, a, 24, 217), je poslal l. 1496. o. Donata, meniha svojega samostana, s tem pismom k patrijarhu. Ob enem je pa opat Martin prosil dovoljenja, da bi smel blagoslavljati kelihe in mašno obleko in kar bodo tacega prinesli v Stičino blagoslovit «ex Carniola, Inferiori Marchia et Sawnia». (A, b, 49.) Kmalu nato je pa prosil opat Martin patrijarha, da bi ga ne obteževali s komisijskimi posli, ker nedostaje domačih javnih notarjev, s tujega klicati jih pa stane predrago. (A, b, 49.) 27. jan. 1492 je bil opat Martin posvarjen, ker je segal v pravice dolenjskega naddijakona. (A, a, 16, 342.) — Kralj Maksimilijan je prosil 17. dec. 1496 patrijarha, da bi pridružil in vtelesil šmarijsko faro stiškem samostanu. Isto je prosil 11. febr. 1497 stiški opat Martin patrijarha Nikolaja, rekoč: «Oglejski patrijarhi so ustanovili stiški samostan, ki je sedaj v hudih stiskah zaradi vednih turških napadov. Odkar so ga Turki razdrli, se ne more postrojiti, ker so se zmanjšali dohodki. Ker sovražniki vse uničujejo, mnogo trpe

menihi sv. Bernarda v samostanu. Prosimo tedaj, da mu vtelesite faro Šmarijo, ki nese na leto 40 dukatov». (A, a, 18, 230.) Opat Martin, Osvaldov naslednik, zopet prosi 6. apr. 1497, da naj se potrdi Stičini vtelesenje šmarijske fare, ki je izpraznjena, ker je Sterlecker zadobil dekanstvo v Novem Mestu. Investira naj se nanjo stiški menih o. Ivan Komolec. Poslednja prošnja se mu je uslišala. (A, a, 18, 240.) 12. nov. 1498 se je opat Martin pričkal z Bernardom Fraumanom zaradi beneficija na Krki. (A, a, 19, 34.) — 18. mar. 1500 opat Ivan prosi patrijarha za se potrjenja, ker so ga po smrti prednika Martina enoglasno izvolili bratje za opata; prosi tudi, da bi smel biti blagoslovljen doma od kakega katoliškega škofa, ker je pot v Videm dolga in ima mnogo opravila v samostanu: Nadalje prosi pooblaščenja, blagoslavljeni kelihe in mašno obleko ne-le Stičini podložnim cerkvam, ampak tudi drugim, ako mu bodo teh stvari donesli. Poslal je s tem pismom v Videm Mihaela Diepranta, duhovnika ljubljanske škofije. (A, b, 49.) To dovoljenje je zadobil opat Ivan 27. mar. 1500. (A, a, 24, 225.) 29. sept. 1500 je poslal opat Ivan v Videm notarja, duhovnika Simona Smalcika, ki je zastopal stiške pravice, s prošnjo, da bi smel opat pri cerkvah, ki so polnim pravom vtelesene samostanu, nastavljeni le začasno duhovne pastirje. (A, b, 49.) Imenuje se opat Ivan še 17. apr., 9. jun. in 10. avg. 1504 v pravdi, ki se je vrtela o nekem beneficiju v Višnji Gori. (A, b, 49.) — 27. jan. 1578 je opat v Runi naznanil patrijarhu, da je bil za opata v Stičini izvoljen Jakob Klafferle. 30. mar. 1579 priporoči opat Jakob tri kandidate za dijakonat. Potrjen je bil pa opat Jakob od patrijarha še-le 20. dec. 1579. (A, b, 24.) — Od opata Lovrenca (Rainer) imamo mnogo prošnjâ. 9. apr. 1582 je priporočil Matijo Zaletela (A, b, 24.), 9. jun. 1593 pa br. Petra Preglicija za višje redove. (A, b, 14.) 27. febr. 1594 prosi patrijarha, naj se potrpi zaradi duhovenskih plačitev, ker deželni knez toliko tirja za vojsko, katera vedno šumi po Dolenjskem, da je že vse prišlo na beraško palico. (A, b, 34.) 10. jul. 1595 je iz istega vzroka prosil, naj bi

kranjske duhovne ne mórali iti k sinodi na Furlansko, ampak naj se skliče sinoda v Ljubljano ali v Novo Mesto. (A, b, 15.) 14. avg. 1595 poroča o vojskinih nemirih, ki so krivi, da niso prišli kranjski duhovni na sinodo v Št. Danijel nad Vidmom. (A, b, 15.) 16. avg. 1596 je prosil svetinj za altar svoje nove kapele v Ljubljani. (A, b, 48.) 27. mar. 1597 prosi patrijarha pravice, da bi smel kot opat in naddijakon posvečevati altarje, zvonove in pokopališča, deliti tonzuro in manjše redove tudi nemenihom, in dajati za višje redove odpustna pisma kandidatom, ki bi bili posvečeni od ljubljanskega škofa. Rad bi imel tudi patronat nad faro škocijansko pri Turjaku. (A, b, 48.) 28. mar. 1599 prosi opat Lovrenc, da bi tržaški škof smel v njegovem naddijakonatu posvetiti nekaj duhovnov, altarjev in pokopališč ter ljudi birmovati. Ker so ljudje že delj časa ta zakrament skoro čisto opustili, jih je bilo za sv. birmo godnih več tisoč. (A, b, 48.) — 24. sept. 1588 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Andrej Lepus (Zajec), l. 1592. pa Ivan Scherrer, oba rojena Stičana. (Ordin. zap.) — Koncem 16. stoletja so stiški menihi sami oskrbovali nastopne, samostanu podložne fare: Šmarijo, Višnjo Goro, Šmarjeto, Škocijan in beneficij (simplex) v Bajnofu, v šentpeterski fari. (A, b, 49.) — Opat Rupert (Eckhart) pošlje v aprilu 1639 tri sam. brate v Videm: Roberta Koželja in Maksimilijana Mottocha, da bi bila posvečena v mašnika, Jakob Scriba (Schreiber) pa v dijakona. (A, b, 34.) — 19. febr. 1657 dá opat Ivan (Weinzierl) Mihaelu Pintarju za ordinacije «Titulum mensae». (A, b, 23.) Omeni se opat Ivan tudi 7. sept. 1647. (A, b, 23.) — Opat Anton (pl. Gallenfels) se oglasi 25. jan. 1690 v zadevi svojega brata, mengerskega župnika. (A, b, 27.) 23. jan. 1691 imenuje patrijarh Delfin, da se poravná stari prepir med stiškimi opati in novomeškimi prošti zaradi vizitacije cerkvâ, opata Antona za naddijakona nad Stičini podložne fare, katere loči od naddijakonata dolnjškega. Podeli mu za čas življenja tudi pravico, da sme v naddijakonatu vizitovati cerkve in duhovske osebe, blagoslavljati cerkveno opravo (če se ne rabi sv. olje), staviti cerkvene vo-

gelne kamne in blagoslavljeni nove cerkve, jih spravljati (reconci-
 liare), ako niso bile prej posvečene, ter biti sodnik v du-
 hovnih zadevah mašnikom in vernim. (A, b, 45.) Opat Anton
 se kot naddijakon «a parte Imperii» omeni še 8. avg. 1714.
 (A, b, 49.) — 10. okt. 1734 dobi opat Viljem (Kovačič) od
 patrijarha stiški naddijakonat. (A, c, 20.) 22. avg. 1742 opat
 in naddijakon Viljem prosi za Frančiška Vesela, brata
 stiškega oskrbnika, odpustno pismo, da bi bil v mašnika po-
 svečen od katerega škofa koli. (A, b, 34.)

Sv. Gregor. 27. febr. 1496 se imenuje Jurij Lamberger
 iz Ortneka («de Arneckh» = Ortnek ali Rtnek). (O. z.)

Sv. Križ pri Kostanjevici. 21. maja 1507 je živel ondi
 duhovni pomočnik Andrej in 4. okt. 1600 provizor Osvald
 Pernauer. (A, b, 49.)

Sv. Križ pri Turnu. Beneficij (simplex) v kapeli sv. Pavla
 v gradu Pod Pečmi (Gallenstein) je imel 14. maja 1507
 Henrik Apfaltrer. (A, b, 49.) — V 16. stoletju je ta be-
 neficij imel oddajati luteran Frančišek Gall de Lueg
 (Jama). Predlagal je zanj Ivana Klapšé-ta (Khlaptsche in
 Clapshe). Zastonj se je upiral zoper njega naddijakon v Treb-
 njem, češ, da komaj zna brati. Ivan Klapše je bil kapelan
 «sub petra Gallenstein» 5. maja 1597 in še 1. okt. 1600. (A,
 b, 49.) — 13. dec. 1644 župnik Ivan Družina. (A, b, 34.)

Svibno. 22. nov. 1339 je šel Henrik iz Ljubljane
 (Hainricus de Laybaco) iz Svibnega župnikovat v Cerklje na
 Gorenjskem, cerkljanski župnik Najtard iz Bistrice (Ney-
 tardus de Veustritz) je pa prišel iz Cerkelj k sv. Križu «in
 Sarpemberch». (C, 3, 3, 49.) 3. jul. 1358 je še župnikoval
 «Neytrandus» v Svibnem (Saphumberch). (C, 3.) — 15. jan. in
 21. febr. 1358 se omeni patrijarhov grad «Sorphenberch».
 Na njem je pisal neko pismo duhoven Leopold pl. Apfaltrer
 (Apholter). (C, 3, 5.) — 7. apr. 1497 je bil Andrej pl.
 Thurn glavar v Svibnem (Capitaneus in Sarphinberch). (A,
 a, 18, 362.)

Šent-Jernej. Turki so l. 1492. požgali in razdrli šent-
 jernejsko cerkev in župni dvorec. Golo zidovje brez strehe je

štrlelo kvišku. 8 let se ni v cerkvi nič opravljala božja služba. 3. dec. 1500 je dal ljubljanski kapitelj faro novemeškemu kanoniku Klemenu Škrbelji (Scarbeyla) pod pogojem, da s svojim denarjem priredi cerkev za božjo službo in postroji župni dvorec. Ko je to dovršil mu je pa začel segati ljubljanski kanonik Nikolaj Poden v župne pravice in vnela se je pravda. (A, a, 19, 114.) — Župnikoval je ondi Gregor Huetter l. 1585. in 1593. (A, b, 23.) — L. 1694. je trdil ljubljanski škof patrijarhu, da je šentjernejska fara že l. 1462. prišla pod ljubljansko škofijo. (A, b, 34.)

Šent-Jurij pri Kranju. 23. okt. 1482 župnik Ahac (Hysenhausen). (A, a, 10, 517.) Župnik Ahac se omeni tudi 22. febr. 1494 (A, a, 17, 162) in 7. jun. 1494, ko mu je bilo ukazano, da pod kaznijo izobčenja tuji duhovni brez njegovega dovoljenja ne smejo maševati in pobirati darov (recipiendo oblatos) v cerkvah njegove fare. To je pravica šentjurijskega župnika in njegovih kapelanov, med katerimi se imenuje Peter Boldner (Waldner). Ta ukaz, ki je bil spisan v Hote-možah (in villa Cothemess), se je nabil na vrata cerkve sv. Radegunde (v Srednji vasi), podružnice sv. Jurija. (Vizit. zap. I, 48.) — 11. apr. 1498 je bil Blaž Kolarič (Colericz) kapelan v Št. Juriju v polju. (A, a, 20, 69.) — Ko se je odpo-vedal fari župnik Ambrož Hauman, jo je dobil 5. nov. 1560 Anton Rhider. (A, c, I, 34.) — Po smrti župnika Jakoba Naucler-ja je patrijarh potrdil 16. febr. 1581 subdijakona Andreja Matina iz Kranja za župnika. Predlagala ga je velesovska prednica dne 1. dec. 1580. (A, c, 2.) Župnik Andrej Martinus je umrl v Šent-Juriju 7. mar. 1594, in potem je 13. mar. 1594 prednica predstavila Cerkljana Jerneja Haumanna, duh. pomočnika ali vikarja pri ljubljanskem stolnem kapiteljnu. (A, b, 48.) Naslednje leto (1595) se je Haumann preselil za župnika v Cerklje, Šent-Jurij je pa dobil Tomaž Stanictius (Stanič). (A, b, 15.) — Ko je župnik Matej Dominik vstopil v kapucinski red, je predlagala prednica za župnika Oktavija Amigoni-ja (A, b, 23.), ki je od patrijarha zadobil potr-jenje 31. mar. 1635. (A, c, 21.) 26. mar. 1637 je vzel župnik

Amigoni za vikarja Matijo Modrega in ga poslal v Videm po pooblaščenje za duh. pastirstvo. (A, b, 38.) 1. nov. 1639 je bil Amigoni, ki je znal dobro italijanski, imenovan za nunskega spovednika v gorenjskih samostanih, in dana mu je bila oblast, vsprejemati v samostan novinke in profese. (A, b, 49.) 1. avg. 1641 in 14. dec. 1646 se isti imenuje patrijarhov komisar. (A, b, 34.) — Po njegovi smrti je pa prednica prezentovala 29. jun. 1671 magistra Matijo Gašperšiča, poprej večletnega kapelana v Cerkljah in kurata v Velesovem (A, b, 45.), ki je bil od patrijarha potrjen 7. jul. 1671. (A, c, 15.) — Po smrti župnika Ivana Krstnika Herbolta je bil 20. apr. 1700 od prednice predlagan in šest dnij pozneje od patrijarha potrjen velesovski župnik Jakob Krč, ki je nekdan mnogo let kapelanoval v Šent-Juriju. (A, c, 18 in A, b, 43.) L. 1704 je imel Krč kapelana: Josipa Pavla Irmel-na in Lovrenca Romé-ta in v fari 2450 duš. Na Visokem je bil tačas v cerkvi Kristusov grob pod altarjem žalostne M. B. in bratovščina umirajočega Kristusa s popolnimi odpustki in privilegovanim altarjem, na Lužah pa bratovščina sv. Janeza aposteljna. Čudno je, da se tega leta med naštetimi podružnicami ne omenja stara cerkev sv. Katarine, ki je tačas stala in še stoji poleg cerkve sv. Radegunde v Srednji Vasi. Najbrže je bila razsvečena. Podružnica sv. Jožefa na Hujah je spadala l. 1704 še pod Šent-Jurij. (A, b, 49.)

Šent-Lovrenc na Temenici. L. 1500 je ondi živel vikar (župnik) Vincenc Molik (Molich) z dvema duhovnoma. Stal je vikarjat pod stiškim samostanom. (A, b, 49.)

Šent-Peter pri Novem Mestu. L. 1500 je vladal vikarjat, ki je stal pod Stičino, Matija z jednim duh. pomočnikom. (A, b, 49.) — 29. okt. 1503 se omeni Doroteja, hči Antona iz Harinje Vasi (Karendorf), fare sv. Petra. (A, b, 49.) — V maju 1507 je bil ondi provizor Matija Perner («ad Ecclesiam s. Petri sub castro Haltenburg»). (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar Luka Wriniker. (A, b, 49.) — 4. okt. 1600 župnik Jernej Zajec (Lepus). (A, b, 49.)

Sent-Rupert. Pred l. 1286. se je pod župnikom Hermanom ustanovila polšniška kuracija in se ločila od šentrupertske fare (Grailaw). (A, a, 24, 211.) — Okrog l. 1411 je živel ondi župnik Volbank. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Ivana Harrerja je 14. apr. 1474 dobil faro Ivan Krauss, kapelan v Faëdis in Nemeč po rodu, ki je bil od patrijarha izvoljen tudi za naddijakona Slovenski Marki. Župnikoval je pa v Št.-Rupertu le malo časa, ker je bil že 10. jan. 1475 potrjen za župnika in naddijakona v Belaku. (A, a, A, 31.) — 6. maja 1474 je prosil Jakob Turjaški (Auersperger), duhoven oglejske škofije, da bi bil od patrijarha potrjen in investovan na faro sv. Ruperta («in Carneola prope Nassenfuss in Marchia Inferiori»). Ali prišel je s cesarsko prezentacijo prepozno, ker je bil patrijarh malo prej oddal faro Ivanu Kraussu, duhovnu augsburške škofije. Jakob se je po notarju pritožil, da mu v Vidmu nečejo vrniti prezentacijskega pisma. Toda dobil je odgovor, da ima nad Šent-Rupertom prezentacijsko pravo patrijarh, in ne cesar, in da prezentacijsko pismo leži pri patrijarhu, ker je bilo njemu pisano. Bil je pa na dan Kraussovega odstopa l. 1475 Jakob Turjaški potrjen za župnika in Volbank, komendator nemškega reda v Metliki, je bil pooblaščen, da ga je vmestil. (A, b, 49 in A, c, A, 42.) — 17. apr. 1481, 2. mar. 1482, 21. jun. 1485 in 15. apr. 1488 se župnik Jakob Turjaški («ad s. Rudpertum prope Grailoch») imenuje naddijakon Slovenske Marke. (A, a, 10 in 11.) Isti župnik je dne 13. apr. 1491 še vladal šentrupertsko faro. (A, b, 49.) — Po smrti Jakoba Turjaškega je bil predlagan 28. apr. 1499 za novomeško proštijo in ž njo združeno šentrupertsko faro ljubljanski prošt Jurij Sladkonja (Slakonia), in patrijarh ga je potrdil 23. jul. 1500. (A, a, 24, 301.) — Bernard, sin pok. Juga, in Gregor Marolt, sin pok. Jurija «de S. Rudperto», sta postala 4. apr. 1500 v Čevdadu subdijakona: prvi na mizni titel predstojnika mokronoškega gradú, Žige Mordachsa, in drugi na titel škrljevskega gradnika Ostermana Turjaškega. 18. apr. 1500 sta dobila dijakonot in 13. jun. 1500 mašništvo. (O. z.) — 21. maja

1507 je bil v Šent-Rupertu provizor Pavel Zaytlich. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 in 2. okt. 1600 župnik Jurij Waldner. (A, b, 49.) — Župnik Waldner je v koncu 16. stoletja imel štiri kapelane. Bili so: Matija Drčar, Ivan Butalec, Andrej Parizovič in Jernej Hass. Fara je pa štela te podružnice: sv. Barbare, sv. Marjete, sv. Petra, sv. Nikolaja, sv. Jerneja, sv. Mihaela, sv. Janeza evang., sv. Križa, Matere B., sv. Lovrenca, sv. Martina, sv. Nikolaja (in Mautersdorf), sv. Kocijana, sv. Leonarda, sv. Jurija, presv. Trojice, sv. Marjete (in Kamniz), sv. Janeza evang., sv. Primoža, sv. Duha, Matere B. (in Kamniz) in sv. Nikolaja v Budni Vasi (Budendorf). (A, b, 45.)

Šent-Vid nad Ljubljano. 13. nov. 1275 je bil odpravljen župnik Leonard de Cucanea, ker ni bil kanonično umeščen. (C, 7.) — Po smrti župnika Friderika dobi faro Šent-Vid klerik oglejske škofije Friderik, sin Veydlina s Pešate (de Peyschat) 30. avg. 1349. (C, 3, 4.) — L. 1598. je bil ondi kapelan Andrej Ribič (Piscator), ki je še isto leto postal župnik v Škocijanu pri Turjaku. (A, b, 44.)

Šent-Vid pri Stičini. Patrijarh Bertrand podeli l. 1335. faro Frideriku, sinu Friderika Čreteškega, s pravico, da ima lahko zraven nje še kak beneficij (simplex), in v njegovem imenu investuje Otakarja, naddijakona Kranjske in Marke. (D, 3, zv. 82, str. 285.) — 23. jun. 1339 je bila fara izpraznjena. (C, 3, 3, 39.) — 19. maja 1497 duhovni pomočnik Ivan Jan. (A, a, 16, 377.) — 24. okt. 1500 šentvidski župnik Tomaž dobi od patrijarha dovoljenje, odvezovati od pridržkov. (A, a, 23, 116.) — 18. maja 1507 je ondi župnikoval P. Matija. (A, b, 49.) — 5. maja 1597 vikar Mihael Klapše (Khläpshe). (A, b, 49.) — Preden je Mihael Pucihar, star 25 let in doma iz Šent-Vida, prejel subdijakonat, ga je izprašal 24. sept. 1600 trebanjski naddijakon Klemen «ad normam canonicam.» (A, b, 47.) — 30. sept. 1600 je ondi župnikoval Jurij Plavec. (A, b, 49.)

Škocijan pri Dobravi. L. 1500 je župnikoval Jurij z dvema duhovnoma. Župnike je postavljala stiški opat. V maju 1507 provizor Jurij Achar. (A, b, 49.)

Škocijan pri Turjaku. 17. maja 1507 župnik Jernej Krek («Kraegkh, Rector Ecclesiae s. Conciani prope Auersperg»). (A, b, 49.) — 1. mar. 1582 je obiskal faro oglejski generalni vikar, škof Pavel Bizancij, ki je trdo prijel župnika Matijo Zalokarja (Salagor). (A, b, 34.) — Občina toži l. 1598. patrijarhu, da je po sili in po zvižcah knezov Turjaških škocijanska fara, ki šteje okrog tri tisoče ljudi, postala zelo luteranska. Naj bi se postavil za župnika Andrej Ribič (Piscator), da faro zopet pokatoličani. (A, b, 34.) — Škocijansko faro so nekdam oddajali patrijarhi. Neki patrijarh, sorodnik Turjaških, je pa podaril njeni patronat Turjaškim s Čušperka (de Zobelsberg). Nad 30 let so ti oddajali faro krivoverskim predikantom. Katoličani so nosili otroke h krstu v sosednje katoliške fare. (A, b, 45.) — 14. mar. 1598 prosi trebanjski naddijakon Klemen patrijarha, da naj potrdi za Škocijan župnika Andreja Ribiča, katerega je prezentoval nadvojvoda, ne vprašavši luteranskih patronov Turjaških. (A, b, 44.) — Istotako 30. mar. 1598 priporoči ljubljanski škof Tomaž Hren patrijarhu za župnika Ribiča, kapelana v Šent-Vidu nad Ljubljano. «36 let», pravi škof, «so Turjaški postavljali luterane. Proti nasilstvu Turjaških hočem z vicedomom Rabato in stiškim opatom vmestiti Ribiča. Kmetov se je v Škocijanu poluteranilo le 20—30. Božja dobrota jih je v veri čudovito ohranila in upam, da se bodo ti luterani kmalu spreobrnil». (A, b, 44.) Tudi stiški opat Lovrenc se je v posebnem pismu potegnil za Ribiča. In patrijarh ga je potrdil za župnika 4. apr. 1598. (A, c, 5.) — 2. okt. 1600 je bil v Škocijanu za vikarja P. Gregor Vrutar ali pa Gärtner (Hortulanus). (A, b, 49.) — Po smrti Andreja Ribiča (Piscatoris) je dobil 19. febr. 1620 faro Peter Lerchinger (A, c, 9.); in potem, ko je ta nanjo resignoval, 12. mar. 1627 Baltazar Burzer (A, c, 10.), kateri jo je vladal še l. 1638. (A, b, 16.) — 27. mar. 1714, ko se je odpovedal fari Baltazar Bučar (Wuczar), je Adam Anton Sigfrid grof Turjaški prezentoval za župnika Matijo Vrbančiča (A, b, 23.), kateri je bil od patrijarha potrjen še-le 20. jul. 1725.

(A, c, 18.) — L. 1745. so našteli v fari: 1203 duše, 72 krstov, 21 pogrebov in 16 porok. (A, b, 49.) — 28. nov. 1748 kapelan Matija Zabukovec. (A, b, 49.) — Po Vrbančičevi smrti je vsled prezentacije Engelberta Volbanka Ignacija grofa Turjaškega 21. maja 1750 dobil faro Matej Megušar (A, b, 42.), ki je bil od patrijarha potrjen 30. maja 1750. (A, c, 21.) (Dalje pride.)

Kranjski mahovi.

Spisal S. Robič.

(Konec.)

90. *Rhynchostegium* Schimper. («Rhynchos» = kljun in «stege» = pokrov.)

216. *Rh. rotundifolium* (Scop.). Na vlažnem zidu na Olševku; na dolomitu v kokriški dolini in Korošici.

217. *Rh. murale* (Hedw.) Bryol. eur. Na dolomitu poleg Preddvora in v kokriški dolini, v Mlaki poleg Šenturške Gore.

218. *Rh. rusciforme* (Weis) Bryol. eur. Na mokrih krajih, zlasti v žlebičkih, po katerih voda curlja, v kokriški dolini, v Kamniški Bistrici, v doblškem jarku Šenturške Gore.

91. *Thamnium* Schimper. («Thamnos» = drevesce.)

219. *Th. alopecurum* (L.) Bryol. eur. Na vlažnih, osojnih skalah na Olševku in v Kamniški Bistrici.

92. *Plagiothecium* Schimper. («Plagios» = pošev in «theke» = pušica.)

220. *P. pulchellum* (Hedw.) Bryol. eur. Na Storžiču. (Cum capsulis erectis.)

221. *P. elegans* (Hook) Jur. & Milde. Na zemlji v listniku poleg Olševce.

222. *P. denticulatum* (L.) Bryol. eur. Na zemlji in na operelih drevesnih deblih na Olševku in v doblškem jarku.

223. *P. sylvaticum* (L.) Bryol. eur. Na vlažni zemlji in na trohljenih drevesnih deblih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini, v Kamniški Bistrici, na Šenturški Gori sploh navaden.

224. *P. undulatum* (L.) Bryol. eur. Na vlažni zemlji v nekem postranskem grabnu Suhe poleg Preddvora v družbi *Pterygophyllum lucens*.

225. *P. silesiacum* (Selig.) Bryol. eur. Na trohljenih drevesnih kladah in štorih po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

93. *Amblystegium* Schimper. («Amblys» = tumpast in «stege» = pokrov.)

226. *A. serpens* (L.) Bryol. eur. Na vlažni zemlji in drevesnih deblih pri tleh v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

227. *A. Iuratzkanum* Schimper. Na vlažni, ilovičasti zemlji na Olševku, na kamenju na Storžiču in v Korošici, na koritu pri vodnjaku v Tupaličah.

228. *A. confervoides* (Brid) Bryol. eur. Na neki skali poleg Predoslja in v Korošici v Kamniški Bistrici.

229. *A. radicale* (P. B.) Bruch & Schimp. Na porfiru v kokriški dolini.

230. *A. irriguum* (Wils.) Bryol. eur. Pri nekem studencu na Štepanji Gori.

231. *A. Kochii* Bryol. eur. Na mokrem travniku v Stagnah poleg Olševka.

232. *A. riparium* (L.) Bryol. eur. Na vlažni zemlji, na trohljenem lesu, na kamenju kraj potokov v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

94. *Hypnum* Dillen. («Hypnos» = senj, spanje.)

233. *H. Halleri* L. fil. Po dolomitnih kamnih v Mlaki nad sv. Lenartom, v Kamniški Bistrici, v ledenici Vetrnici, na Veliki Planini kamniški.

234. *H. Sommerfeltii* Myrin. Na dolomitnih skalah v kokriški dolini, pri tleh starih drevesnih debel v Kamniški Bistrici.

235. *H. chrysophyllum* Brid. Na vlažni zemlji, po kamenju v znožju starih dreves v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici.

236. *H. stellatum* Schreber. Na močvirnih travnikih, pri studencih, na vlažnih skalah na Olševku, v kokriški dolini, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici.

237. *H. aduncum* Hedw. (Jednozn.: *Amblystegium Kneiffii* Br. & Sch.) Na mokrih krajih v kokriški dolini in v Korošici; pri Kalu v Korenu v znožju Zvoha. Forma: *laxifolium*. V kokriški dolini.

238. *H. Cossonii* Schimp. Pri Črni Vodi v Veliki Pišenci poleg Kranjske Gore.

239. *H. intermedium* Lindbg. Na mokrem lahkem kamnu v dobljškem jarku.

240. *H. uncinatum* Hedw. Na trohljenih smrekovih štorih poleg Olševka.

241. *H. sulcatum* Schimp. Na vlažnih skalah v Kamniški Bistrici.

Vur.: *subsulcatum* Schimp. Na vlažni zemlji na Krvavcu, na mokrem peščencu v dobljškem jarku.

242. *H. commutatum* Hedw. Nahaja se v raznih oblikah v nižavah in višavah navadno na mokrih krajih, zlasti pri studencih, ter se napravlja iz njega lahki kamen. Tako na pr. v bistriškem grabnu poleg Preddvora; v bašeljškem sedlu pri Storžiču; v kokriški dolini, v dobljškem jarku in drugod.

Var.: *fluctuans* Schimp. V neki rojici (rivulus) v Poljanah kokriške doline.

243. *H. falcatum* Brid. V kokriški dolini pri Ljubelji pri mlinu in v Kamniški Bistrici.

Var.: *virescens* Schimp. Na kamenju v potoku Reki pri Cerkljah.

244. *H. filicinum* L. Na mokrih travnikih, na vlažnih osojnih krajih, na kamnih v potokih; na močvirnih krajih v nižavah in višavah navaden.

Var.: *fluctuans* Jur. V kokriški dolini.

245. *H. curvicaule* Jur. V ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

246. *H. rugosum* Ehrh. Na solčnastih rebrih in gričih, kraj gozdov na Šenturški Gori v obilici, a brez ploda.

247. *H. incurvatum* Schrad. Po senčnatih gozdih na kamnih; navaden na Šenturški Gori.

248. *H. fastigiatum* Brid. Na kamnih med rušjem na Zaplati in Korenu.

249. *H. Sauteri* Bryol. eur. Na dolomitu v kokriški dolini in v Korošici.

250. *H. cupressiforme* L. Na goli zemlji, na kamenju in skalah, na raznih drevesnih deblih, celó na starih strehah v nižavah in višavah v mnogih oblikah razširjen mah.

Var.: *filiforme* Schimp. Na gozdnih drevesih v kokriški dolini in Šenturški Gori.

251. *H. arcuatum* Lindbg. Na poljskih mejah na Šenturški Gori; na vlažnih krajih v Korošici.

252. *H. molluscum* Hedw. Nahaja se po lozah na vlažni zemlji, po kamenju in skalah v nižavah in visoko gori na planinah.

253. *H. Crista-castrensis* L. Na skalah, poraščenih z mahovjem, v kotu mojstranske doline.

254. *H. Haldanianum* Grev. Na ilovičasti zemlji na Možancih.

255. *H. palustre* L. Na vlažnih kamnih in travnikih, pri studencih in kraj potokov v nižavah in višavah v mnogovrstnih oblikah razširjen. Tako na primer v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, na Šenturški Gori, v Kamniški Bistrici, na Veliki Planini kamniški.

Var.: *subsphaerocarpum* Bryol. eur. Na skalah v kokriški dolini in v Kamniški Bistrici.

256. *H. hamulosum* Bryol. eur. Na vlažni zemlji in kamnih v grabnu proti Št. Lenartu in na Šenturški Gori.

257. *H. giganteum* Schimp. Na vlažni zemlji poleg prvega kala na Zaplati.

258. *H. cuspidatum* L. Po grabnih, pri studencih, kraj potokov, na močvirnih travnikih, prav navaden v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

259. *H. Schreberi* Willd. Po grabnih in mejah, po lozah na Šenturški Gori prav navaden.

260. *H. purum* L. Po travnikih, med grmovjem, kraj gozdov v nižavah in višavah navaden.

95. *Hylocomium Schimper.* («*Hylocomos*» = logar.)

261. *H. splendens* (Hedw.) Bryol. eur. Po lozah, v grmovju, na kamnitih rebrih v okolici olševski in preddvorski, na Šenturški Gori in drugod navaden.

262. *H. Oakesii* (Sull.) Schimp. Med rušjem na Močilah in v mojstranski dolini.

263. *H. breviostrum* (Ehrh.) Bryol. eur. Na vlažni zemlji kraj gozdov na Šenturški Gori neredek mah.

264. *H. squarosum* (L.) Bryol. eur. Na vlažnih travnikih, v grmovju in po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

265. *H. triquetrum* (L.) Schimp. Po gozdih, med grmovjem in drugod v nižavah in višavah navaden.

266. *H. loreum* (L.) Bryol. eur. Na planinah: Krvavec, Dolge Njive, Greben in Grintovec.

Mali zapiski.

Ljubljana l. 1810. «Corriere Illyrico» je pisal l. 1810. o Ljubljani tako-le: «Kdor je videl to mesto pred dvema letoma, težko je bode zopet spoznal. Ko vidi človek toliko od vseh stranij v mesto pritiskajočega ljudstva, toliko ekvipaž, toliko zvenečega denarja, misli skoraj, da je v Milanu ali na Dunaju. To pa je tudi popolnoma naravno, saj se nahaja tu dvor maršalov (Marmontov) in (razven glavnega cestninskega urada) vsi višji uradi ilirski. V mestu in v okolici je več kot 400 novih uradnikov, vojakov pa nad 4000. V Ljubljano mora priti vsak Ilirec, ki ima kakoršen koli opravek pri vladi. Tu je videti Arbanasa in Korošca od tirolskih mej, Goričana in Turkom sosednega Hrvata. Tu se srečujejo in spoznavajo najrazličnejši ljudje. Tu se sklepajo prijateljske in druge pogodbe. Tu je središče ilirskih dežel. Doslej se v Ljubljani ni stekalo še nikoli toliko ljudij in od tako različnih krajev sveta. Meščani si ne želé nikakor nazaj drugih čnsov. Njih stanovanja in hiše so poskočile za dvakratno ceno. Ljubljanoš treba pogledati posebno kako nedeljo. Parade vojakov, ki prihajajo iz vojašnic zgodaj zjutraj z janičarsko godbo petih polkov, javno sprehajališče v baron Zoisovem vrtu, množica ljudij, ki se jež in peš in v vozeh gnete proti «Napoleonovemu vrtu» in «Pariškemu dvoru» v bližni Gorenji Šiški, z ljudmi natlačene kavarne, kazina za gospodo, bali v prekrasnem strelišču, — vse to so stvari, ki zaslužijo, da se zmeni zanje vsak prijatelj lepote in prijetnosti.»¹

J. Vrhovec.

Slovenske pridige. V špitalski cerkvi v Ljubljani se je pridigovalo v početku razširjenja Lutrove vere v slovenskem, nemškem in italijanskem jeziku. L. 1547. so se pa slovenske pridige prepovedale. Proti temu so se pritožili meščani: «beklagen sich, dass man die windische Predigt abgestellt hat und

¹ Telegraph officielle, 1811.

nur die deutsche und wälische gehalten werde.» Naročili so županu, naj pri-
vzame še jednega svetovalca, in naj gresta h generalnemu vikarju Leonardu
Mertlitzu ter ga prosita, da ukaže v Špitalu tudi slovenski pridigovati (dass man
im Spital windisch predigen thuen lasse). To naj se potem naznani vicedomu.
(Sodski zapisniki ljubljanskega mesta iz l. 1547.) Sploh se je protestantom to
leto godilo prav nerodno. Niti pridigarja (predikanta) niso imeli nobenega več.
Za to je sklenil po večini protestantovski mestni zbor v seji dne 7. oktobra i. l.
prositi Andreja Baltazarja (Andree Walthasar), naj ostane vsaj še nekaj časa
v Ljubljani ter opravlja službo predikantovsko. (Ibid.) **3. Vrhovc.**

Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel. Jahrbuch der Gesell-
schaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, l. XIV., seš. II.,
str. 79 do 100. Dr. Th. Elze: «Die slovenischen protestantischen
Katechismen des XVI. Jahrhunderts.» — Archeografo Triestino,
l. XVIII. (1892), str. 487 do 503. Giuseppe Loschi: «Le Incursioni
dei Turchi nella Carniola e nell' Istria.» — Mittheilungen der k. k.
Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen
Denkmale, zv. XIX., seš. 1., str. 32. Črnologar: «Die Pfarrkirche zu
St. Martin bei Littai.» Zv. XIX., seš. 2., str. 81. Črnologar: «Die Pfarr-
kirche zu Treffen.» — Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft
in Wien, zv. XXIII., seš. 2. in 3., str. 46. (Sitzungsberichte). A. Frh. v. Wer-
burg: «Die Ausgrabungen in Krain und den benachbarten Ländern.»
— Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der königl. sächsischen Ge-
sellschaft der Wissenschaften, zv. XIII., št. 6. (Lipsko, 1893.) August Leskien:
«Untersuchungen über Quantität und Betonung in den slavi-
schen Sprachen.» — Mittheilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines
für Steiermark, l. 1892, str. 380 do 429. Karl Prohaska: «Beobachtungen
über Gewitter und Hagelfälle in Steiermark, Kärnten und Ober-
Krain.» — Anton Kaspret: «Razmere gorenjskih kmetov okolo
leta 1500. V Ljubljani 1893, 31 strani. (Ponatis iz «Kmetovalca».) — Dr. Jo-
hann Kulavic, Domecapitular, apost. Protonotar, Seminardirector etc. in Laibach:
«Das fürstbischöfliche Priesterseminar und die theologische
Lehranstalt zu Laibach», 14 strani.

Zgodovina dobrovske fare pri Ljubljani. Spisal Anton Lesjak,
založil Jernej Babnik. V Ljubljani, 1893. — V prirodznanskem, statističnem in
zgodovinskem oziru je opisan na 172. straneh te knjige zopet košček slovenske
zemlje — prelepa fara dobrovska. V «Zgodovini farā ljubljanske škofije» nosi
ta fara številko deseto. Knjiga bode vzbujala v čitateljih ljubezen do cerkve
in krasne domače zemlje. Za to je z veliko pridnostjo poskrbel spretni pi-
satelj in vneti prijatelj zgodovine č. g. Lesjak. Posebno zanimivo in obširno je
opisana božjepotna cerkev Marije Device na Dobrovi. Koliko da stane truda,
iz arhivov in knjig nabrani drobiž spraviti v primerno harmonijo, vé le tisti,
ki se je že sam pečal z enakim poslom. Tudi te težave je g. Lesjak premagal
srečno. Ker pa nimamo namena, le hvaliti knjige, si dovolimo pripisati nekatere

dostavke in popravke. Osvald Žerovnik je kupil 29. oktobra 1607 od Otona Henrika pl. Wernecka z Rake, Brega in Zaloga pri Dobrovi posestvo, imenovano Kestebach in ob času kupa Kestenhof,¹ Ker mu je nato nadvojvoda Ferdinand podelil dvor Kestenhof v fevd, je postal svobodnjak in pozneje plemenitnik. Pač važno za Slovence, da imamo svobodnjake in plemenitnike svoje krvi! — Velikega Slomska spoštujemo, a vendar se nam beseda »zgodovinar« (na str. 29.) ne zdi umestna. Zgodovinsko še nismo nikjer našli dokazano, da bi bili protestantje oblegali škofa Hrena v njegovi palači v Ljubljani, in da so oblegale razgnali Dobrovčani. To je le ljudska pripovedka, ki se ne sme imenovati zgodovina, dokler ni dokazana po gotovih virih. — Ni prav verjetno, da bi bila »Partica« dobila ime od »fortezza« ali »fortilicium«, in da je tedaj morala ondi stati o rimskih časih trdnjava (str. 48.). Ako ni opaziti nikakih razvalin, se lahko pri Partici misli na »parte«, to je dele pašnikov ali gozdov. — Pač pa je bolj verjetno, da je kak oglejski očak prišel kdaj tudi v šentvidsko faro (str. 51). Saj nam listina pové, da je bil očak Bertold l. 1250. v sosednji fari mengeski. — Med »lesenimi« imeni cerkvá se je (na str. 60.) pozabila Dobrova (od dobr^h = hrast). — Premalo je dognano, da bi bilo že pred ustanovitvijo fare na Dobrovi »vedno« shranjeno presveto R. T. (str. 80.). Kadar ni bilo ondi kurata, najbrže ni bilo. — Pri vrsti duhovnih pastirjev bi se prilegle za imeni letnice, od kdaj in do kdaj je kdo služboval na Dobrovi. — Premalenkostna je omenitev, kje so škof 4. avg. 1889 »blagovolili povziti svoj zajutrek« (str. 149). Dobro bi pa bilo, poudariti, da se v farnih listinah dobrovska cerkev prvič imenuje l. 1459.; da je l. 1771. strela udarila v cerkev, ko je bila polna ljudij, a strela ni naredila nobene škode; da so l. 1873. polovico cerkvi ukradene zlatnine našli v neki opekarni itd. Dobrovčan Jernej Bizjak se je naučil brati na paši. Do 19. leta je služil za hlapca, potem pa, da bi ušel vojaščini, stopil v kamniški samostan. 22 let star je šel iz samostana v prvo latinsko šolo v Zagreb in z 32. letom je pel novo mašo na Dobrovi (l. 1825.), l. 1875. pa zlato mašo na Jesenicah, kjer je umrl leto pozneje. — »Ambt Dobroua« se ne pravi »sodnost na Dobrovi« (str. 26), zvezano je bilo le sodstvo z ondotnim gospodstvom. — Slikar Wolf ni bil l. 1880. »še-le začetnik«, izdeloval je tedaj že umetniško dovršene slike. — Knjigo je sicer prav lepo natisnila Blasnikova tiskarna in dodala ji štiri lične podobe (Lampetove), a zelo motijo čitatelja mnoge peresne in tiskovne pomote. N. pr.: Mej Kozarji in Šmartnem (str. 7) nam. Šmartnim, Dražovnik (7) nam. Draževnik, Jarči Potok (8) nam. Jarči Potok, Besenica (9) namesto Bésnica, Šviški (9) nam. šújiški, s Šent-Videm (12) nam. Šent-Vidom, razorske (12) nam. razorske, iz Rozor in nad Razori (45), pripeljati (16) nam. prepeljati, ženskimi (16) nam. ženskami, smodikarna (23) nam. smodkarna, lahkomišlež (24) nam. lahkomišelnik, Gaberje (24) in Gabrje (105), možki (25) nam. možki, Pišecu (26) nam. Pišecah, de Fahnenfeld (26) nam. »pl.», oznanenja (27) nam.

¹ Kesten ali Kestene je srednjevis.-nemška beseda, ki pomeni die Castanie. Zato gospod pisatelj Filipa Jak. pl. Žerovnika imenuje Kostanjedvorskega.

oznanjenja, prejšnjih (29) nam. prejšnjih, kratkočasnostinoi (42) nam. —tmi, vse eno (42) nam. vendar, zelenjavo (44) nam. zelenjavo, časten (44) nam. češčen, sila mogočna (45) nam. zelo mogočna. Zupanc (61) nam. Zupanec, piščalimi (74) nam. piščalmi, Bradeško (74) nam. Bradaška, sè zgodovino (78) namesto z zgodovino, cerkvenija (mežnija) (100) nam. cerkovníkova hiša (mežnarija), oltar sv. Kozma (109) nam. Kozme, v Podsmereki (111) nam. Pod Smreko, skozi vsa stoletja (121 in 141) nam. vsa stoletja, Železničan (132) nam. Železnikar, prestane (134) nam. preostane, v Voglju (134) nam. v Vogljah, od ondi (144) nam. od ondod, je (148) nam. jih. Čudno se sliši: «bližnje in daljne sosednje fare» (str. 88) in «nekaj let» (str. 90), ko je vendar od l. 1668. do 1753. preteklo že precej let. Take hibice naj bi se odpravile v drugi izdaji te sicer lepe knjige, ako bode mogla še kdaj iziti. Zgodovino dobrowske fare, ki stane nevezana 80 kr., naj ima vsak prijatelj domače zgodovine v svoji knjižnici. Z zanimanjem jo bodo čitali še znanjci.

Starinske najdbe na Magdalenski Gori so bile v zadnjem času zelo znamenite, posebno tiste, ki so prišle v deželni muzej kranjski. Že (stran 44) omenjeno bogato opravljeno žensko truplo je imelo toliko nakrasnin, kolikor dosedaj še nikjer na Kranjskem noben mrlič. Konec nog je imelo dve situli s podobami, med katerimi je posebno jedna zelo lepa, ki predstavlja tedanjo nošo ljudstva, boje itd. Ta situla ima veliko vrednost, ker še dvorni muzej na Dunaju nema take. Po životu je imela (nekdaj na obleko našitih) vsega vkup 7310 raznih korald (med njimi čez 300 svetlih, kot orehi debelih, iz jantara), potem znamenite fibule, pozlačene uhane, zapestnice itd. Dne 22. septembra je oral posestnik Jožef Peršič iz Paradišča na svoji njivi «Mahovje» ter zadel s plugom na nekaj trdega. Razumni mož pokliče koj gosp. Pečnika in ta izkoplje s svojimi delavci v globočini 1 m razbit sarkofag iz mehkega kamna (kakoršni so tudi ljubljanski sarkofagi) brez pokrova, 1·95 m dolg in 1 m širok. V njem so ležale štiri okostnice, in sicer tako, da sta imeli prvi dve glavi na jedno, drugi dve pa na nasprotno stran obrnjeni. Samo pri enem mrliču je ležala lončena svetiljka in bronasta pasna zapon, vse drugo je bilo že končano. Najčudnejše je to, da je ležala pod sarkofagom ženska okostnica, ki je imela le niz korald okoli vratu. Zraven je bilo še več žganih mrličev zakopanih. Pri enem sta se našli dve skledi in jedna lampica, pri drugem pa zopet lampica brez pečata. Dne 29. septembra je našel gospod Pečnik zopet blizu tam štiri žgane rimske grobe. V prvih treh so bile svetiljke z napisi: VIBIANI, CERIAVS in VRSIOF (zadnji dve imeni sta nenavadni); pri četrtem pa lepo pisano (razbito) posodo in jeden denar (posrebrnjen) od Avrelijana. To dokazuje, da so vsi ti grobi iz III. stoletja po Kr., ko so se bili prebivalci Magdalenske Gore naselili že v nižini in sprijaznili z rimskimi običaji. Tudi v gomili št. II. na Magdalenski Gori je našel gosp. Pečnik dne 29. septembra 3 m globoko bogatejšega mrliča, ki je imel 1·5 m dolgo štirivoglato bronasto bodalo, kakoršno se do sedaj še ni našlo. Na bodalu je ležala mala bronasta posoda, podobna kupi, in koncem nog lončena posoda,

okrašena z zlato peno. Na kolenih je bila položena strta bronasta čelada z dvema grebenoma, na levi strani pa bronast pasni sklepanec z mnogo obročki, dalje sekira, sulica, nož in več strelnih pušic iz bronu. Pri glavi je imel mrlič še lepo izdelano koraldo. Po vsem tem soditi, moral je biti tudi ta mož veljaven vitez magdalenske naselbine.

S. Rutar.

Pasji davek. V Ljubljani so prvičrat uvedli pasji davek leta 1785. Pobirali so po 3. gl. od psa, toda toliko le od navadnih in koristnih psov. Od psov pa, ki so jih imeli ljudje le za zabavo, se je plačevalo po 6 do 9 gl. Velikih psov pa Ljubljanci celò niso smeli imeti. (Arhiv ljublj. mesta, fasc. 131—133.)

Ž. Vrhovc.

Zvonova na ljubljanski mestni svetovalnici. V malem zvoniku nad svetovalnico visla dva zvonova, ki nosita zanimiva napisa. Prvi zvon je nekđaj klical mestne odbornike k posvetovanju. Glasi se napis: «Ich Ruf die Heern zum Rat, Gott will das man arm vnd reich Gerechtickait thue. Elias S. G. M. Anno 1718.» Drugi zvon je dobrih sto let stareji. Vlti so ga dali Ljubljanci pod županom Andrejem Hrenom in sodnikom Ivanom Solncem. Napis slòve: «Senatus & populus Labacensis sub Consule Andrea Chren Et Judice Johane Sonze me F. F. ano MDC II.»

A. K.

Kongres v Ljubljani l. 1821. Ko je prišel ruski car l. 1821. na kongres, ustavil se je na Ježici v gostilni, ki se zaradi tega dogodka še dandanes imenuje «pri ruskem carju». V spomin na to je vzdana v hiši plošča. Pravil mi je ded, ki je umrl pred dvema letoma nad 90 let star, da so Ježičani takrat vozili carjevo prtjago in opravo od Krašnje do Ljubljane, in sicer le taki, ki so imeli lepe konje in svetlo konjsko opravo.

S.

Čebelojedec (Merops apiaster). Pticom, ki prav redko prileté v naše kraje, se prištevata čebelojedec. Lansko leto je poslal gospod Josip Hruša, oskrbnik c. kr. kobilarne v Lipici, dva čebelojedca, da sem ju nagatil. Obse deli so bili štirje na nekem hrastu v gozdu kobilarne in nenavadno prepevali. Tri je ustrelil lovec Zwölf. Zadnje čebelojedce so opazovali na Kranjskem l. 1879. pri Žuženberku, poprej pa l. 1710. in 1807. V kranjskem deželnem muzeju se vidi oljnata slika, na kateri sta naslikana dva čebelojedca in podpis se glasi: «Der gleichen Fremde Vögelein grosse schaar Setzen sich vmb Leybach nider den 1. May 1710 Jahr».

F. Schulz.

Kukavica v gnezdu zelene žolne. V gnezda raznih ptičev polaga kukavica svoja jajca, da se izvalé. Nekaj novega se je opazilo blizu Medvod. V hrastovi duplini 4 m visoko je našel neki deček gnezdo zelene žolne s štiri mladiči. Deček je vzel mladiče iz 20 cm globoke dupline in jih nesel domov, da bi jih vzredil. Trije so bili med njimi mlade žolne, ki so kmalu poginile. Četrti mladič se je pa razvil v čvrsto kukavico, ki se je privadila jetništva. Žolna jo je bila izvalila in pitala nekaj dnij, dasiravno je bila že v gnezdu precej večja, kakor nje pravi zarod.

F. Schulz.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskata Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.